

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Italianistika

Nela Vaculíková

**Kolokace adjektivum – substantivum v současné češtině a jejich italské
ekvivalenty**

**Adjective – Noun Collocations in Present-Day Czech and their Italian
Couterparts**

Vedoucí práce: PhDr. Zora Obstová, Ph.D.

Bakalářská práce

Praha, 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Zoře Obstové, Ph.D. nejen za odborné vedení této bakalářské práce a cenné rady, které mi poskytla, ale také za její velmi osobní a lidský přístup.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 10. 2017

.....
podpis studenta

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá kolokacemi adjektivum – substantivum v současné češtině a jejich italskými ekvivalenty. V teoretické části jsou nejprve definovány některé pojmy (*slovo*, *lexém*, *víceslovné pojmenování*, *parole polirematiche*, *termín* a *frazém*, respektive *idiom*) a další jevy (*kolokabilita*, *sémantická kompatibilita*, *kolokační paradigma* a *monokolokabilní slova*), které s kolokacemi úzce souvisí a o které se opírám jednak při samotném vymezení pojmu kolokace, jednak při vlastní analýze.

V praktické části jsou nejprve stručně popsány použité zdroje a způsob vyhledávání nejfrekventovanějších českých kolokací adjektivum – substantivum čtyř substantiv zvolených pro tuto práci (*cesta*, *cena*, *oko* a *slovo*) v korpusu *SYN2015*. Následně jsou pak analyzovány jejich možné překlady, a to za pomoci dostupných česko-italských slovníků a korpusů *InterCorp* a *Araneum Italicum Maius*. V posledních podkapitolách praktické části a v závěru jsou pak shrnuty výsledky provedené analýzy, její nedostatky a případné podněty k dalšímu výzkumu.

Klíčová slova

Kolokace – parole polirematiche – termín – frazém a idiom – monokolokabilita – korpusová analýza

Abstract

This bachelor thesis deals with adjective – noun collocations in present-day Czech and their Italian counterparts. The theoretical part provides definitions of some terms (*word, lexeme, multi-word name, multiword expressions, term and idiom*) and of other phenomena (*collocability, semantic compatibility, collocation paradigm and cranberry words*), which are closely related to collocations and on which I base both the definition of the term collocation itself and the subsequent analysis.

Practical part briefly describes used sources and the method of looking up the most frequent Czech adjective – noun collocations of four nouns selected for purposes of this thesis (*way, price, eye and word*) in the corpora *SYN2015*. Subsequently their possible Italian counterparts are analysed using available Czech-Italian dictionaries and corpora *InterCorp* and *Araneum Italicum Maius*. In the last subchapters and in the conclusion are summarized the results of the analysis, its shortcomings and possible suggestions for next research.

Key words

Collocation – multiword expressions – term – idiom – cranberry words – corpus analysis

Obsah

1	TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1	Úvod: vymezení cílů práce a metodologických východisek	8
1.2	Ujasnění některých lexikologických pojmů v češtině a italštině	10
1.2.1	Slovo a lexém	10
1.2.2	Pojmenování a víceslovné pojmenování	12
1.2.3	Termín	13
1.2.4	Pojmy specifické pro českou či italskou lingvistiku	13
1.3	Kolokabilita slov v jazyce	20
1.3.1	Kolokabilita	20
1.3.2	Sémantická kompatibilita	20
1.3.3	Kolokační paradigma	22
1.3.4	Monokolokabilní slova	22
1.4	Kolokace jako mezistupeň mezi volným syntagmatem a ustáleným slovním spojením: pokus o vymezení pojmu. Kvantitativní a kvalitativní pojetí kolokací	25
1.4.1	Kvantitativní pojetí kolokací	25
1.4.2	Kvalitativní pojetí kolokací	26
1.4.3	Pojetí kolokací v české lingvistice	27
1.4.4	Pojetí kolokací v italské lingvistice	28
2	PRAKTICKÁ ČÁST	34
2.1	Použité slovníky a korpusy	34
2.1.1	Česko-italský velký slovník Lingea	34
2.1.2	Česko-italský technický slovník	34
2.1.3	Korpus SYN2015	35
2.1.4	Paralelní korpus InterCorp	35
2.1.5	Korpus Araneum Italicum Maius	36
2.2	Vyhledávání kolokací zvolených hesel a jejich překladů	37
2.2.1	Vyhledávání kolokací v češtině v korpusu SYN2015	37
2.2.2	Způsob vyhledávání překladů	38
2.3	Výsledky analýzy jednotlivých hesel	40
2.3.1	Heslo cesta	40
2.3.2	Heslo cena	42
2.3.2	Heslo oko	43
2.3.4	Heslo slovo	44
2.3.5	Shrnutí výsledků analýzy	45
	Závěr	48

Resumé.....	50
Riassunto.....	51
Bibliografie	52
Přílohy	54
CESTA	54
CENA.....	64
OKO	70
SLOVO.....	76

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Úvod: vymezení cílů práce e metodologických východisek

Tato bakalářská práce vznikla jako součást pilotního výzkumu pro zvažovaný *projekt databáze česko-italských a česko-španělských kolokací*, prováděného Ústavem románských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Během tohoto výzkumu je prověřována vůbec reálnost tohoto projektu a jsou analyzovány všechny případné problémy či nedostatky, které by stály v cestě vytvoření zmiňované databáze.

Obdobné *cíle* sleduje i tato práce: po provedení analýzy všech kolokací (či případných frazémů, termínů, volných spojení atd.) čtyř zvolených substantiv (*cesta, cena, oko, slovo*) a jejich překladů se pokusím odpovědět na otázku, zda mne zvolená metodika přivedla k objektivním výsledkům, kterých by bylo možno využít pro vytvoření případné databáze kolokací a jejich italských ekvivalentů. Důraz bude kladen především na použité zdroje, vyjádřím se však i k dalším případným nalezeným problémům. Pokusím se také zamyslet nad tím, zda se na základě výsledků analýzy můžu nějak více přiblížit k vymezení samotného pojmu kolokace. V neposlední řadě bude také zkoumáno, zda si kolokace zachovávají svoji platnost napříč jazyky.

Nejprve však považuji za nezbytné objasnit a popsat některé pojmy charakteristické pro českou a italskou lingvistickou terminologii a případné rozdíly mezi nimi. Ve 2. kapitole se tak pokusím definovat některé termíny, se kterými budu pracovat a, bude-li to nutné pro vlastní analýzu, zaujmout k nim i osobní postoj. Pojednám konkrétně o *slovu, lexému, víceslovném pojmenování, parole polirematiche, termínu a frazému*, respektive *idiomu*. Ve 3. kapitole se pak budu zabývat některými dalšími, s kolokacemi souvisejícími jevy, a sice *kolokabilitou, sémantickou kompatibilitou, kolokačním paradigmatem a monokolokabilitou*. V poslední kapitole teoretické části pak budou popsány soudobé přístupy ke kolokaci a její možné definice, a to zejména se zaměřením na její pojetí v české a italské lingvistice.

V *praktické části* budu v zásadě vycházet z kvantitativního pojetí kolokací a nejprve tak budu vyhledávat v korpusu *SYN2015* nejfrekventovanější kolokace adjektivum – substantivum čtyř zvolených substantiv. V další fázi pak budou vyhledávány překlady nalezených kolokací, a to jednak za použití dostupných *česko-italských slovníků*, jednak v korpusu *InterCorp*,

případně *Araneum Italicum Maius*. O všech použitých zdrojích budu podrobněji informovat na začátku *praktické části*.

Všechna analyzovaná spojení a jejich překlady budou shrnuty v *příloze* této práce a já se v posledních podkapitolách *praktické části* a v *závěru* pokusím o shrnutí obecně platných výsledků, ke kterým mne analýza přivedla. Zhodnoceno bude rovněž, zda jsem pomocí zvolené metodiky výzkumu dostála cílům, které jsem si vytyčila.

1.2 Ujasnění některých lexikologických pojmů v češtině a italštině

Na úvod považuji za nutné vymezit některé stěžejní pojmy, o které se tato práce bude opírat, a sice *slovo*, *lexém*, *pojmenování*, *víceslovné pojmenování* a *termín*, dále pak *parole polirematiche*, které představují specifikum italské lingvistiky, a konečně *frazém* a *idiom*, jejichž vyčlenění je naopak charakteristické pro české lingvistické prostředí.

1.2.1 Slovo a lexém

Ani pro slovo ani pro lexém nebyla dosud v jazykovědě vytvořena uspokojivá definice, která by na jedné straně odpovídala všem lexémům a slovům, na straně druhé nemohla být ovšem vztažena i na jiné jednotky jazyka. Příčinou je velká formální, významová i funkční různorodost slov a lexémů.

Slovo, které v této práci bude chápáno jako „základní a primární jednotka lexikální roviny jazyka“¹, je jedním z nejstarších, ale i nejdiskutovanějších pojmů lingvistiky. O jeho definici se pokusil již Aristoteles², který vnímá slovo jako *značku předmětu*, případně jako znak, který vznikl konvenčně dohodou, nebo jako *mimématon*, napodobeninu vzniklou přirozeně. Definice slova tak mnohdy prochází vývojem i v rámci myšlení jednoho autora.

Zejména v posledních dvou stoletích se pojetí slova v lingvistice, ale i v rámci jiných vědeckých disciplín, často proměňovalo, např. starší fonetika nebo deskriptivistické a distribucionalistické přístupy k jazyku pojem slova de facto likvidovaly. Později bylo však slovo znovu rehabilitováno³, a to zejména díky jeho opětovnému předefinování: začíná být vnímáno strukturně a stává se tak jednotkou nejen formální, ale i obsahovou a významovou.

Problematika pojmu slovo přetrvává však dodnes, a to především u flektivních jazyků, kde slovo mělo již tradičně dvojí povahu a bylo třeba se rozhodnout, zda jej vnímáme jako *jednotku systémovou* anebo čistě textovou, tj. jako *konkrétní tvar*. V posledních letech se, zejména z důvodu rozvoje počítačové a korpusové lingvistiky, upřednostňuje přístup druhý a slovo je tak dnes často chápáno jako „jediný konkrétní a textový (parolový) tvar lexému, popř. i sám lexém, jde-li o jednoslovný a formálně neměnný lexém. [...] Má však vždy, na rozdíl od lexému, jednoznačně formálně souvislou, nepřetržitou povahu“⁴.

¹ Srov. Filipec, Josef – Čermák, František. *Česká lexikologie*. Vydání 1. Praha: Academia, 1985, s. 33.

² Čermák, František. *Lexikon a sémantika*. Vydání 1. Praha: NLN, 2010, s. 20.

³ Srov. Filipec – Čermák, cit. d., s. 30.

⁴ Čermák, 2010, cit. d., s. 18.

Čermák⁵ jmenuje celkem tři kritéria pro vymezení slova, a sice kritérium fonetické, syntaktické a sémantické. V rámci *kritéria fonetického* má slovo jasné fonetické hranice, následuje po něm pauza, je také formálně nedělitelné a ustálené. *Syntaktickou charakteristikou* slova je jeho přemístitelnost ve větě. *Sémantickému kritériu* odpovídá možnost substituovat slovo jinými, slovo je rovněž dle tohoto kritéria chápáno jako samostatná sémantická forma. Nevýhodou tohoto nazírání je ovšem skutečnost, že dochází k rozbití přirozených jednotek textu (*modlit se*). V Čermákově definici slova (citované v předchozím odstavci) a v jeho kritériích vymezení tohoto pojmu najdeme však několik problémů plynoucích hlavně z existence víceslovných pojmenování, kolokací a idiomů, protože v těchto víceslovných jednotkách slovo ztrácí mnohdy svou sémantickou samostatnost. I kritérium možné substituce synonymem není u všech víceslovných jednotek použitelné.

Vedle pojmu *slovo* vstupuje ve 20. století do lingvistiky i pojem *lexém*, který měl, mimo jiné, překonat některé nedostatky pojmu *slovo* plynoucí z jeho dysfunkcí naznačených výše. Výsledkem je však často nejasná koexistence obou pojmů, jejichž vymezení se u různých lingvistů a lingvistických škol značně liší.

Lexém je chápán jako “systémová (tj. ustálená, langueová) formálně samostatná, avšak funkčně a abstraktně chápaná znaková jednotka, která je formálně jednoduchá nebo složená, tj. tvořená jediným tvarem nebo úhrnem všech příslušných (flektivních) tvarů patřících funkčně k sobě”⁶. Čermák⁷ jmenuje lexémy

- a. jednoslovné flektivně neměnné (*ale*)
- b. jednoslovné (všech deset flektivních tvarů slova *otec* – *otec*, *otce*, ...)
- c. grupy jen textově víceslovné (*byl bych šel*)
- d. víceslovné termíny (*kyselina siřičitá*)
- e. frazémy (*vzít do zaječích*)

Nutno ovšem podotknout, že i pojem *lexém*, stejně jako tomu bylo u slova, není lingvisty definován zcela shodně. Většina vymezení se nicméně shodne alespoň na tom, že *lexém* je jednotkou abstraktní. Podle Noama Chomského je *lexém* pouze nositelem syntaktických vztahů⁸. Podle Andrého Martineta *lexému* odpovídá tzv. *lexikální moném*, od kterého striktně

---

⁵ Tamtéž, s. 21-22.

⁶ Tamtéž, s. 17.

⁷ Tamtéž, s. 17-18.

⁸ Srov. Chomsky, Noam. *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge: MIT Press, 1965.

odlišuje *moném gramatický*. Naopak pro Bernarda Pottiera jsou gramatický a lexikální morfém neoddělitelné složky, lexém je utvářen pouze jejich součinností.⁹

Koexistence pojmů slovo a lexém pak s sebou přináší nutnost vymezit i jejich vzájemný vztah, chápaný obdobně u řady lingvistů. Jmenujme např. Ferdinanda de Saussura a jeho *langue-parole*¹⁰, kde lexém můžeme chápat jako součást *langue* a slovo jako součást *parole*. Obdobně je tomu tak i u Noama Chomského a jeho *kompetence-performance*¹¹ či u Louise Hjelmsleva a jeho pojmů *systém-proces*¹².

1.2.2 Pojmenování a víceslovné pojmenování

Lexém lze vnímat nejen z hlediska jeho realizace, ale i z hlediska jeho tvoření. Je tak možné na něj nazírat také z *onomaziologického hlediska*, tj. vnímat jej procesuálně, a zkoumat tak tuto jazykovou jednotku ve směru funkce-forma. Z tohoto odlišného pohledu bývá místo lexému užíváno také pojmu *pojmenování (nominace)*¹³. Nominace jednoslovná je formálně a většinou rysů shodná s lexémem.

Víceslovné pojmenování můžeme chápat jako lexikální syntagma, tj. jako kombinaci alespoň dvou vzájemně kompatibilních lexikálních prvků. V zásadě lze rozlišit dva druhy víceslovného pojmenování, a sice *ustálené* (které je součástí systému, např. *pšeničný chléb*) a *neustálené* (tj. vytvořené mluvčím/pisatelem ad hoc, např. *tvrdý chléb*)¹⁴.

Pro češtinu a obdobně fungující jazyky je pak charakteristická oscilace mezi pojmenováním jednoslovným a víceslovným, tzn. že mluvčí se rozhoduje, zda k pojmenování dané entity použít jednoho nebo více slov (např. *myčka* vs. *mycí zařízení*). O důvodech preference jedné či druhé možnosti je možno spekulovat, bylo by však logické, že bude upřednostněna především jazyková ekonomie a dostane se do popředí výraz jednoslovný. O to víc je zajímavé, že často naopak „zvítězí“ víceslovné pojmenování (např. *mycí gel*) a čeština dokonce nemá ani odpovídající jednoslovné výrazy k pojmenování některých entit¹⁵.

---

⁹ Srov. Beccaria, Gian Luigi. *Dizionario di linguistica e di filologia, metrica, retorica*. Ristampa 4. Torino: Einaudi, 1994, s. 426.

¹⁰ Srov. Saussure, de Ferdinand. *Kurs obecné lingvistiky*. Přeložil František Čermák. Vydání 3., upravené, v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 2007, s. 44n.

¹¹ Srov. Chomsky, cit. d., s. 4.

¹² Hjelmslev, Louis. *O základech teorie jazyka*. Přeložil František Čermák. Druhé, upravené a doplněné vydání, v nakl. Academia vydání 1. Praha: Academia, 2016, s. 12-14, 43n.

¹³ Srov. Čermák, 2010, cit. d., s. 18.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 284.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 142-143.

1.2.3 Termín

Termíny v rámci lingvistiky tvoří samostatnou kategorii, vymezovanou jako zvláštní úsek onomaziologie. Jedná se o „názvy (lexémy) užívané jednoznačně pro denotáty specifické v určité vědě, oboru, ale i řemeslu či speciálním povolání“¹⁶. Převažují termíny víceslovné, které v řadě jazyků představují podstatnou část jejich lexikonu.

Od lexikálních jednotek běžné spisovné slovní zásoby se termíny liší potlačením postojové (pragmatické, modální) složky, což se projevuje na jejich kontextové autonomii a na volbě vhodného slovního druhu termínů, kterým je nejčastěji substantivum, mnohem méně se pak užívají další autosémantika, synsémantika téměř nikdy. Osvědčila se také cizí slova, a to zejména z důvodu internacionálně srozumitelného charakteru a neutrality, tj. nezatížení případnými evokacemi či asociacemi.

Z lingvistického hlediska má mít termín následující rysy¹⁷:

- *jednoznačnost, přesnost a funkční omezenost* – je tedy u nich nežádoucí polysémie, synonymie a homonymie, ale i expresivita a modalita; jistá omezená polysémie je přípustná napříč různými obory (*klíč kartografický* vs. *klíč houslový*)
- *ustálenost a deskriptivnost* (termín má být výstižný a systematický, tj. má adekvátně zapadat do systému termínů v dané oblasti)

Význam termínu je v určitém oboru přesně definován a je neměnný (u některých, zejména starších termínů, může být jejich význam pouze ustálen).

Nutno podotknout, že čím dál častěji dochází k *determinologizaci*, kdy termíny ztrácí svoji původní povahu a stávají se běžnou součástí slovní zásoby. Za termíny, které budou určovány v praktické části této práce, budu považovat vždy jen spojení vlastní určité vědě, oboru, řemeslu apod., která dosud nepodlehla determinologizaci, i když hranice je mnohdy jen těžko rozpoznatelná.

1.2.4 Pojmy specifické pro českou či italskou lingvistiku

Již tak složitou problematiku některých pojmů a jejich definicí je nutno, pro potřeby této práce, ještě obohatit o pojem *parole polirematiche*, kterého je užíváno v italské lingvistice a o

---

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 132.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 132 a Filipec – Čermák, cit. d., s. 94-95.

pojmy *frazém* a *idiom*, resp. jejich rozlišování, které je specifické naopak pro českou lingvistiku.

1.2.4.1 Parole polirematiche

Parole polirematiche představují pojem, který pro jeho „škálovitý charakter“, zabírající prostor zhruba mezi kompozicí a volným syntagmatem, lze jen s těžkostí vymezit, a jehož pojetí se různí u jednotlivých lingvistů. Situaci dále komplikuje i fakt, že polirematiche představují velmi různorodou skupinu, jejíž členové se chovají velice nepředvídatelně, zejména co se jejich vnitřní koheze týče. V českém prostředí se pak navíc musíme potýkat s dalšími různými přístupy a překlady, které pro tento pojem existují (pro Hamplovou¹⁸ jsou polirematiche *souslovi*, Pavel Štichauer¹⁹, k jehož názoru se přikláním i já, mluvím ve spojitosti s polirematiche o *víceslovném pojmenování*).

V italském lingvistickém prostředí pojem zavedl Tullio de Mauro²⁰, studiem polirematiche se v současné době zabývají např. Elisabetta Ježková a Miriam Vogherová, z jejichž pojetí tato práce bude vycházet.

Elisabetta Ježková rozlišuje slova, která je možné z morfologického hlediska rozdělit na jednoduchá a složená, přičemž u posledně jmenovaných pozorujeme dva různé typy vnitřní struktury. Složená slova *s morfologickou vnitřní strukturou* jsou výsledkem běžných procesů slovotvorby, konkrétně derivace nebo skládání nebo kombinace obou. Složená slova *syntagmatické povahy* nelze považovat jednoduše za výsledek slovotvorných procesů vzhledem ke zvláštnostem, které vykazují (např. jejich význam není zcela předvídatelný)²¹.

Složená slova syntagmatické povahy lze označit jako *polirematiche* (v italštině *polirematiche, parole polirematiche, unità lessicali superiori, unità polirematiche, costruzioni (costrutti) lessicali, espressioni multiparola*, v angličtině *multiword expressions* či *multiword lexical units*)²².

Ježková se pro vymezení termínu polirematiche uchyluje k definici A. Goldberga²³, který je definuje jako „jednotky, se kterými lze syntakticky manipulovat jen omezeně, a které jsou nadané vlastním významem, ne zcela odvoditelným z významu jejich konstituentů“. Některé

¹⁸ Hamplová, Sylva. *Mluvnice italštiny*. Vydání 1. Praha: Leda, 2004.

¹⁹ Štichauer, Pavel. *Tvoření slov v současné italštině*. Vydání 1. Praha: Karolinum, 2007, s. 83.

²⁰ Např. *Grande dizionario italiano dell'uso* (GRADIT 1999-2007)

²¹ Srov. Ježek, Elisabetta. *Lessico. Classi di parole, strutture, combinazioni*. Edizione seconda. Bologna: Il Mulino, 2005, s. 41-42.

²² Srov. tamtéž, s. 36.

²³ Srov. tamtéž, s. 36-37.

tyto konstrukty jsou svou charakteristikou více podobné slovu, jiné zase syntagmatu. Všechny je však stále možné považovat za slova, upřednostníme-li sémantickou charakteristiku slova před jeho grafickou stránkou. Všechny tyto jednotky tak stojí na pomezí morfologie a syntaxe: svou strukturou připomínají syntagma, svou kohezí nicméně spíše slovo. I s touto definicí se, pro potřeby naší práce, můžeme v zásadě ztotožnit.

Vogherová²⁴ definuje polirematiche jako „slovní kombinace, které rodilý mluvčí vnímá jako jedinou lexikální jednotku, i když nejsou nositeli morfologických vlastností charakteristických pro slova“. I tato velmi obecná definice, zdá se, vystihuje velmi dobře podstatu polirematiche. Vogherová dále konstatuje, že parole polirematiche mají vnitřní kohezi vyšší, než bychom předpokládali na základě jejich syntaktické struktury, a svým počtem konstituentů odpovídají zhruba syntagmatu. Upozorňuje také na značnou různorodost konstruktů zařaditelných mezi polirematiche a nutnost je tak definovat na základě jejich vlastností *morfosyntaktických*, *sémantických* a na základě *frekvence jejich výskytu*, protože pouze kombinace těchto tří charakteristik nám dovolí objektivně popsat všechny možné polirematiche:

a. Morfosyntaktické vlastnosti polirematiche

Slovnědruhovému zařazení polirematiche může být různé. Vogherová uvádí následujících 8 druhů (které pak ještě dále rozděluje): polirematiche nominální (*luna di miele*), verbální (*stare fresco*), adjektivní (*acqua e sapone*), adverbiální (*a suo tempo*), předložkové (*riguardo a*), spojky (*nella misura in cui*), citoslovečné (*Mamma mia!*) a zájmenné (*che cosa*)²⁵.

Sémantickou propojenost (kohezi) konstituentů polirematiche a možnost či nemožnost volně měnit jejich pořadí je možno ověřit několika jednoduchými testy. Na jejich základě můžeme vysledovat následující nepřípustné/přípustné morfosyntaktické vlastnosti polirematiche:

- vkládání dalších elementů mezi jednotlivé konstituenty (**tavolo molto rotondo*, ale i *rendere veramente conto*)

---

²⁴ Voghera, Miriam. Polirematiche. In: M. Grossmann / F. Rainer (eds). *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2004, s. 56: [...] “combinazioni di parole che sono sentite dai parlanti nativi come un’unica unità lessicale, senza per questo presentare le proprietà morfologiche tipiche delle parole“.

²⁵ Tamtáž, s. 58.

- změny v pořadí konstituentů, např. provedením dislokace, topikalizace či dalších testů v závislosti na funkci dané jednotky (**Sono alte le sferi di cui ti parlavo.*, ale i ?*Conto non devi rendere a nessuno.*)
- flexe hlavy konstituentů (*alta sfera, ale i *lune di miele*)
- pronominalizace hlavy konstituentů (**Quello fresco è lo stare che temo di più.*, ale i *A quelle conferenza vai?* ?*A quella stampa.*)²⁶
- nahrazení jednoho z konstituentů synonymem nebo obdobným výrazem (*sala d'attesa* → **camera d'attesa*)²⁷

Provedením uvedených testů lze sledovat některé vlastnosti charakteristické pro určitou konkrétní skupinu polirematiche vymezených v prvním odstavci. U polirematiche verbálních je většinou možné časovat hlavu konstituentů (*sto, stai, stavano, ... fresco*) a vkládat adverbia. U adjektivního a nominálního typu se ztrácí ve většině případů možnost flexe, vkládání dalších případných elementů i jakýchkoliv operací typických pro volná syntagmata. Polirematiche adverbialní, předložkové a spojkové jsou většinou nejvíce vnitřně soudržné. Chování těchto konstruktů ovšem záleží na mnoha dalších faktorech, v neposlední řadě na vlastnostech výchozí struktury, dle kterých můžeme v omezené míře předvídat budoucí procesy lexikalizace (např. u polirematiche verbálních složených pouze ze syntagmatu verbálního můžeme předpokládat vysokou míru zachování vlastností výchozí struktury a kohezi podobnou spíše syntagmatům, naopak polirematiche nominální a adjektivní, tvořené pouze syntagmatem nominálním, mají blíže ke složeným slovům).

b. Sémantické vlastnosti a frekvence výskytu polirematiche

Dle Vogherové nejdůležitější sémantickou charakteristikou parole polirematiche je jejich *non-composizionalità*, tj. význam celého spojení není pouhým úhrnem významu jednotlivých konstituentů, ale je přidán nový sémantický element.

Ze sémantického hlediska vyčleňuje tři typy polirematiche: s pragmatickým významem (*grazie mille*), s gramatickým (textovým) významem (*È proprio arrivato l'inverno: non per niente oggi piove*) a konečně s významem čistě lexikálním (*campo lungo*)²⁸.

²⁶ O dvou posledně jmenovaných testech (flexe a pronominalizace hlavy konstituentů) hovoří pouze Voghera, cit. d., s. 58-59; první dva zmiňované testy potvrzuje i Ježek, cit. d., s. 38-39.

²⁷ Tento test zmiňuje pouze Ježek, cit. d., s. 40.

²⁸ Srov. Voghera, cit. d., s. 59-60.

Třetí a poslední stěžejní charakteristikou polirematiche je *frekvence výskytu*. Dle Voghery²⁹ u polirematiche častěji používaných je pravděpodobný vyšší stupeň vnitřní soudržnosti. U polirematiche s velmi vysokou frekvencí výskytu pak dochází např. k redukci konstruktů pouze na hlavu konstituentu (*cartone animato*→*cartone*) a mají také často více významů (*mettere da parte* →*mettere da un lato, eliminare, risparmiare, tener da conto*).

1.2.4.2 Frazém a idiom

Jak již bylo naznačeno výše, pro českou lingvistiku je charakteristické rozlišování frazému a idiomu. O *frazému* mluvíme, pokud nás zajímá hledisko formální, *idiomu* pak odpovídá oblast obsahově-sémantická. Nelze je však vnímat jako dvě stránky téhož útvaru³⁰, protože v některých případech vystupuje do popředí pouze jedna z těchto dvou jednotek zastupující pak jednotku celou.

Čermák nahlíží na frazém a idiom jako na „anomální kombinací (většinou) běžných jazykových jednotek nižší roviny“³¹, a i když si je vědom nemožnosti postihnout všechny možné vlastnosti idiomů a frazémů v rámci jedné definice, pokouší se o jejich vymezení³²: „Frazém a idiom je nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž alespoň jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a uzavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky)“, kde prvkem se rozumí běžná jazyková jednotka libovolné roviny (kromě fonologické), či konkrétně jen určitá forma či podoba této jednotky.

Základní charakteristikou frazému je, že jeho význam není pouhým úhrnem významů jeho jednotlivých komponentů. Čermák dále uvádí³³, že pro odlišení frazémů od jiných jednotek je také stěžejní možná zaměnitelnost jeho komponentů za obdobné výrazy, při zachování jeho významu a funkce. Pokud je tato záměna možná, není dané spojení frazémem (srov. např. frazém *chytat lelky*: ani formu *lelky* ani sloveso *chytat* není možné nahradit, chceme-li zachovat význam tohoto frazému).

Čermák³⁴ dále upozorňuje, že pro přesnější vymezení obou pojmů je nutné na frazém a idiom nazírat jednak z hlediska jejich *komponentů*, jednak jako na *jednotku* (útvár, celek), protože každá z těchto dvou rovin jejich vnímání vykazuje rozdílné paradigmatické a

---

²⁹ Srov. tamtéž, s. 61-62.

³⁰ Filipec – Čermák, cit. d., s. 183.

³¹ Tamtéž, s. 167.

³² Tamtéž, s. 179.

³³ Čermák, 2010, cit. d., s. 225-226.

³⁴ Srov. Filipec – Čermák, cit. d., s. 179.

syntagmatické vlastnosti. Jak v případě komponentů, tak v případě frazému, resp. idiomu jako celku, je důležité se zaměřit na jejich *formální, sémantickou a kolokační* stránku.

1.2.4.2.1 Komponenty frazému a idiomu³⁵

Z formálního hlediska mohou být komponenty konkrétního frazému navzájem *homogenní* či *heterogenní*, přičemž převládá vztah heterogenní. Komponenty většinou pochází ze stejné roviny, existují však i frazémy, jejichž komponenty pochází z rovin různých, takto je tomu např. u *říct, co mu slina na jazyk přinese* (slovo a propozice).

Důležitý je pro nás i význam jednotlivých komponentů, protože ten se pak v různé míře promítá do významu idiomu jako celku. Může být *monosémní* (*žernov osličí*) či *polysémní* (*pěkný ptáček*), přičemž hranice není vždy snadno rozpoznatelná a určitelná. Konstituenty určitého idiomu mohou být autosémantika, synsémantika, kategorie přechodná mezi oběma (číslovky, zájmena), desémantizovaná autosémantika. Zajímá nás také, zda daný komponent je abstraktum či konkrétum. Vedle apelativ se vzácně mezi komponenty objevují i *propria*, ztrácí však často (ale ne vždy) svoji jedinečnost (*Pilátovo krédo*, ale i *být bohatý jako Krésus*).

Fraze a idiomy lze studovat i z pohledu různé kolokability jejich komponentů. Nejčastěji se objevuje kombinace slov kolokačně neutrálních (*tlouct špačky*), případně spojení výrazu kolokačně neutrálního a monokolokabilního slova (*být hin*).

1.2.4.2.2 Frazém a idiom jako celek³⁶

Z hlediska formální stránky uvažujeme o frazému chápaném jako celek jako o abstraktním konstrukt s pevnou vnitřní strukturou, kde každý prvek má svou pevně danou pozici, plynoucí z příslušnosti těchto prvků k určité třídě (paradigmatu). Konkrétní frazém může mít také omezené množství více či méně ustálených *variant* plynoucích zejména z lokálního úzu či z jeho diachronního vývoje (*sypat si hlavu popelem* i *sypat si popel na hlavu*).

Vztah mezi významem idiomu jako celku a jeho jednotlivými komponenty je velice různorodý. Závisí na řadě faktorů syntagmatické či paradigmatické podstaty, ale i na rovině, ke které náleží (zvláště lexikální idiomy, např. *svéhlavý* či kolokační idiomy, např. *mít svou hlavu*). Idiomy mají většinou tzv. *nemotivovaný* význam, existují však i idiomy připouštějící omezenou participaci svých komponentů na významu celku (*tvrdý oříšek*). Výjimku pak představují idiomy typu *manželský přístav* (jde o tzv. přímou sémantickou participaci konstituentu na celku,

---

³⁵ Srov. tamtéž, s. 178n.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 183n.

tj. *manželský* → *manželství*). Čermák rovněž upozorňuje na *inkompatibilitu* konstituentů některých idiomů (*slyšet trávu růst*) oproti kombinacím pravidelného jazyka vždy kompatibilním. Idiomy *kompatibilní* pak mají dva významy, doslovný (jde tedy o *homonyma*) a idiomatický.

Uvažujeme-li, konečně, kolokační stránku frazému chápaného jako celek, je potřeba zmínit, že i on má svoji *kolokabilitu* a *valenci*³⁷. Kolokabilitu idiomu je nutno však vnímat pouze *intencionálně* (sémanticko-funkčně) a je možné rozeznávat frazémy s *kolokabilitou úzkou* (*mít tlusté sklo*) a *širokou* (*mít utrum*). Valence frazému (na rozdíl od kolokability, která předurčuje konkrétní sémantickou charakteristiku jeho kontextu) určuje jeho vztah k jiným komponentům kontextu či konkrétní formu jeho zapojení. Valence může být explicitní realizovaná (*sestra ohrnuje nos nad tím dárkem*) či nerealizovaná (*sestra ohrnuje nos*) nebo implicitní realizovaná (*ta poznámka tu není na místě*) či nerealizovaná (*žertovat není na místě*).

Při rozlišování frazémů v praktické části této práce se budu opírat o poznatky a definice Františka Čermáka, které byly obsahem této podkapitoly.

Na závěr posledních dvou pododdílů nutno podotknout, že přestože rozlišování frazému a idiomu je charakteristické pro českého lingvistického prostředí, frazém jako takový je samozřejmě vyčleňován i v lingvistice italské (označovaný jako *modo di dire*, *locuzione*, *espressione idiomatica*).³⁸ Pokud budu v praktické části určovat frazémy, ať už italské či české, budu mít na paměti zejména tři hlavní kritéria jejich rozpoznání, a sice jejich, až na výjimky, nemotivovaný význam (a často i metaforický), rozdílný způsob jejich výstavby a nenahraditelnost jejich komponentů obdobnými výrazy.

---

³⁷ Srov. tamtéž, s. 198-199.

³⁸ Srov. též oddíl 1.4.4 Pojetí kolokací v italské lingvistice, s. 32.

1.3 Kolokabilita slov v jazyce

V této kapitole bych ráda vymezila několik dalších, ale už specifitějších pojmů, se kterými se můžeme setkat zejména při studiu či výzkumu kolokací, které budou ostatně předmětem praktické části této bakalářské práce. Jedná se o *kolokabilitu*, *sémantickou kompatibilitu* a jejich rozdíl, dále se zmíním o *sémantické restrikci*, *kolokačním paradigmatu* a také o *monokolokabilních slovech*.

1.3.1 Kolokabilita

Kolokabilita je, spolu s valencí, sémantický (sémanticko-funkční) vztah, který je možno pozorovat mezi tvary lexémů v textu. Čermák ji definuje jako „kompatibilitou podmíněná úhrnná spojitelnost lexémů, která je pro každý jednotlivý lexém slovníku jiná“³⁹.

Valenci je však třeba od kolokability odlišit. Čermák ji definuje „kategoriální a gramatikalizovanou spojitelnost, formálně vyjádřenou buď morfologicky (flektivním tvarem) nebo pevným konkrétním synsémantikem, zvláště prepozicí (popř. i slovosledem), případně i pevně daným typem, (sub)kategorií následujícího kolokátu“⁴⁰. Valenci je tedy třeba chápat jako obecný formální rámec, na jehož základě se díky kolokabilitě určitý lexém sémanticky a lexikálně realizuje⁴¹.

Oba pojmy jsou tak úzce propojeny, doplňují se, jeden bez druhého nemá cenu uvažovat, neboť by neexistoval. Kolokabilita je však, oproti valenci, pojmem mnohem komplexnějším a upřednostňuje sémantickou stránku.

Od pojmu kolokabilita je třeba odlišit i pojem *syntagmaticnost*. Syntagmaticnost je obecně daná schopnost prvku se kombinovat. Oproti tomu kolokabilitou se rozumí syntagmaticnost omezená pouze na jednotky, u kterých má cenu uvažovat o významu.

1.3.2 Sémantická kompatibilita

Mezi základní charakteristiku každé textové jednotky, tj. i lexému, patří schopnost kombinovat se s jednotkami jinými. Žádný z lexémů se však nepojí se všemi ostatními, ale kombinují se na základě slučitelnosti sémantické, zvané *sémantická kompatibilita*, která vyžaduje určitou ekvivalentní sémantickou charakteristiku u obou kompatibilních jednotek. Tak je tomu např. u spojení *číst knihu* (je možno číst něco napsaného), nikoliv však u spojení

---

³⁹ Čermák, 2010, cit. d., s. 283.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 283.

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 284.

*číst televizi, kde je vyloučena možnost spojení z důvodu absence společného sémantického rysu (na televizi se díváme, nečteme ji). *Sémantickou kompatibilitu* je tedy třeba chápat jako nezbytnou podmínku kolokability. Její absence je běžně nazývána *inkompatibilita* či *sémantická restrikce* a zamezuje existenci daného spojení⁴².

Sémantickým restrikcím se v minulosti již věnovalo mnoho lingvistů. Prvním, který si všiml obsahové propojenosti některých slov řadících se vedle sebe byl W. Porzig. Následně se sémantickými restrikcemi zabývali zejména strukturalisté a zastánci generativní syntaxe. Za zmínku stojí především E. Coseriu, který mezi dvojicemi slov typu *naso aquilino*, *cane abbaire* či *fiorire pianta* pozoruje tzv. *lexikální solidaritu* (*solidarietà lessicale*), kde jeden ze dvou termínů (*naso*) funguje jako distinktivní rys termínu druhého (*aquilino*). Jde ovšem o jednostranný vztah: výraz *naso* je již obsahově zahrnutý v rámci výrazu *aquilino*, kdežto výraz *naso* stojící sám o sobě má mnoho možných kolokátů⁴³.

Z generativní syntaxe se k otázce vyslovil např. Noam Chomsky, který k popisu těchto jevů užívá pojmu *selekce*⁴⁴, zavedeného již dříve Hjelmslevem, na jejímž základě popisuje vztah predikátů a jejich argumentů promítající se do více rovin, jednou z nich je rovina sémantická: predikát si tedy vybírá určitou škálu svých argumentů i na základě svého sémantického významu. Např. sloveso *amare* vyjadřuje cit vlastní živým bytostem (opomineme-li možnou metaforickou rovinu) a tento predikát si za svůj podmět volí právě je. Na základě sémantického významu tak dochází, dle Chomského, k restrikci výběru (*selectional restriction*).

Kompatibilitu a inkompatibilitu však nelze vnímat jako opozita. Některé zvláštní případy, jako např. metafora, nás spíše nabádají k tomu, abychom inkompatibilitu vnímali jako rozšíření kompatibility než jako její protipól⁴⁵.

1.3.2.1 Kompatibilita vs. kolokabilita

Kolokabilitu můžeme tedy vnímat jako konkrétní reálnou kompatibilitu určitého lexému, která je pro každý lexém jiná⁴⁶. Na rozdíl od kompatibility, pro kterou je stěžejní pouze sémantická úroveň, kolokabilita je sémanticko-formální povahy, protože zahrnuje i konkrétní tvary lexémů účastnících se určité kolokace.

---

⁴² Srov. tamtéž, s. 282.

⁴³ Srov. Ježek, cit. d., s. 184.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 184.

⁴⁵ Srov. Čermák, 2010, cit. d., s. 283.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 283.

1.3.3 Kolokační paradigma

Pro vymezení kolokačního paradigmatu František Čermák nejprve pracuje s pojmem *paradigma*, které vymezuje jako „třidu založenou na ekvivalentní funkci svých prvků v témže místě kontextu“⁴⁷, kde *kontextem* rozumíme minimální okolí určitého prvku, s jehož členy se tento prvek kombinuje a vytváří frazémy. Vyčleňuje pak zvláště dvě paradigmaty, a sice *paradigma virtuální* a *paradigma kolokační*⁴⁸. Virtuální paradigma v zásadě odpovídá Čermákově definici paradigmatu v širokém slova smyslu uvedené výše, za takovou třídu můžeme tedy považovat např. adjektiva typu *psí, kočičí, lví, koňský*, ... Naproti tomu kolokační paradigma představuje třídu prvků, se kterými je určitý prvek, člen jiného paradigmatu, schopen se kombinovat. Pro adjektivum *psí* by tak kolokační paradigma představovala všechna substantiva, se kterými se toto adjektivum může pojít, např. *granule, maso, štěkot*, ...

Můžeme tedy říci, že každý prvek systému má své vlastní kolokační paradigma, jehož vlastnosti se mění v závislosti na jeho dimenzi⁴⁹: pro velké paradigma je charakteristická otevřenost, protože jeho rozsah je nezjistitelný a objevují se v něm stále nové prvky. Omezené paradigma je již uzavřeno, tj. počet jeho prvků je definitivní, zpravidla je jich 6-8. V některých případech omezeného paradigmatu lze hovořit o tzv. monokolokabilních slovech, která se pokusíme vymezit v následujících odstavcích.

1.3.4 Monokolokabilní slova

Jak již bylo naznačeno, většina slov jazyka má kolokabilitu velmi širokou, ne však neomezenou. Existují však i případy, kdy je kolokabilita některého prvku natolik omezena, že ji nazýváme *monokolokabilitou*. V následujících řádcích bych ráda alespoň stručně pojednala o pojetí monokolokabilních slov v českém a italském jazyce. V češtině (především díky Františkovi Čermákovi), stejně jako v řadě jiných evropských jazyků, proběhla již řada výzkumů týkajících se této problematiky. Není tomu tak zatím, bohužel, v Itálii, a tak se pro potřeby naší práce omezíme na poznatky z nedávného výzkumu, který proběhl na Univerzitě Karlově.

---

⁴⁷ Filipec – Čermák, cit. d., s. 170.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 171.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 172.

1.3.4.1 Vymezení monokolokabilních slov v češtině

Jako *monokolokabilní* označujeme slova, jejichž kombinatorické možnosti jsou silně omezeny⁵⁰. Vyskytují se pouze v jediné slovní kombinaci, případně pouze v několika málo dalších, jedná se např. o spojení jako *jít k duhu*, *být hin*, *nechat někoho na holičkách*, ...

V některých případech tyto výrazy ztratily svou dřívější širší kolokabilitu, jindy už od jejich samotného vzniku postrádají širší kombinatorický potenciál či jim dokonce není vlastní ani syntaktická či sémantická autonomie. To znamená, že mnohdy se tyto slova účastní kolokací jako sémanticky prázdná, a dokonce se často ani nepodaří objasnit ani jejich etymologický původ. Vedle těchto možných těžkostí sémantického rázu se však tyto slova lingvistům nedaří zařadit ani z gramatického hlediska. U výrazů jako *hin* nebo *pré* nejsme sto vůbec určit jejich slovní druh, u substantiva *holičky* nám pak chybí až jeho dalších možných 13 teoretických pádů z důvodů, mimo jiné, již zmiňovaných etymologických těžkostí.⁵¹

Co do počtu kolokátů, které monokolokabilní slova mohou mít, František Čermák⁵² uvádí až +/- 7 možných kolokátů. Zora Obstová⁵³ dokonce konstatuje, že do kategorie monokolokabilních slov je možné zařadit i slova s podstatně širšími kombinatorickými možnostmi, které ale upřednostňují jeden kolokát oproti ostatním – právě o její definici se budu opírat při hodnocení případných monokolokabilních slov v rámci praktické části, dle mého názoru monokolokabilní slovo může mít i jednou tolik kolokátů, než uvádí Čermák, stěžejní je ovšem bezpochybná preference jednoho z nich.

Charakteristickými monokolokabilními slovy v češtině, která se nám podaří slovnědruhově uspokojivě zařadit, jsou především adjektiva a adverbia. Monokolokabilní slovesa a substantiva se pak, dle Čermáka a Holuba, objevují méně častěji⁵⁴.

Čermák⁵⁵ rozlišuje monokolokabilní slova:

- tvořící komponenty frazémů a idiomů, např. *vydat všanc*, *vyjít vstříc*;
- tvořící komponenty víceslovných termínů, např. *kyselina osmičelá*, *kakadu žlutočečelý*;

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 173.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 173-174.

⁵² Srov. Obstová, Zora. *Fenomeno della collocabilità ristretta nell'italiano di oggi*. Linguistica Pragensia, 2016, 26 (2), s. 34.

⁵³ Tamtéž, s. 34.

⁵⁴ Čermák, František – Holub, Jan. *Syntagmatika a paradigmatica českého slova. 1. Valence a kolokabilita*. Vydání 2. (dotisk). Praha: Karolinum, 1991, s. 150.

⁵⁵ Čermák, 2010, cit. d., s. 296.

- tvořící běžné kolokace, např. *nakrájet nadrobno*, *zout boty/bačkory*.

1.3.4.2 Korpusová analýza monokolokabilních slov v současné italštině

Monokolokabilním slovům italského jazyka, i když v omezené míře, se dosud věnovali zejména Reidar Veland a Christine Konecny. Zajímavý výzkum týkající se monokolokabilních slov v současné italštině a dalších jazycích byl však proveden v loňském roce týmem lingvistů (Čermák F., Čermák J., Obstová Z., Vachková M.) z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Jednalo se o korpusovou analýzu⁵⁶ založenou na indexu Herfindahl-Hirschman⁵⁷, která pro česká a italská monokolokabilní slova přinesla velice zajímavé výsledky:

- Bylo zjištěno, že některá monokolokabilní slova existují v češtině pouze v určitých pádech (*jít k duhu*). V italštině se zase podařilo zachytit řadu monokolokabilních substantiv a adjektiv, která se v soudobém jazyce běžně vyskytují pouze v plurálu (*antipodi*, *paraggi*), i když ve slovnících jsou nadále dohledatelná v singuláru.
- Nejfrekventovanější monokolokabilní slova najdeme nejčastěji v odborné terminologii. Toto zjištění tak potvrzuje, že monokolokabilita se netýká pouze frazeologie a idiomatiky, ale čím dál více proniká i do jiných disciplín. Výzkum tak prokázal, že monokolokabilní slova jsou stále živou oblastí jazyka a ta nejfrekventovanější rozhodně nemají archaický charakter.
- Nalezené konstrukty obsahující monokolokabilní slova představovaly pak nejrozumnější formální strukturu, z hlediska frekvence výskytu se nejčastěji objevují spojení nominální, dále pak spojení verbální a adverbální. I když určení slovního druhu monokolokabilních slov je často dosti obtížné, většina jich, dle výzkumu, patří mezi substantiva a adjektiva.

⁵⁶ Pro italštinu byl použit korpus CORIS obsahující 130 miliónů slov.

⁵⁷ Index Herfindahl-Hirschman je běžně využíván v ekonomii k měření konkurence přítomné na určitém trhu. Dle Cvrčka (2013) je možné jej aplikovat i na lingvistiku určovat pomocí něj, zda daná pozice může být obsazena různými kolokáty anebo je vyhrazena jednomu či omezenému počtu výrazů.

1.4 Kolokace jako mezistupeň mezi volným syntagmatem a ustáleným slovním spojením: pokus o vymezení pojmu. Kvantitativní a kvalitativní pojetí kolokací.

Kolokace patří mezi dnes nejdiskutovanější lingvistické pojmy a jejich definice, jako ostatně u mnoha jiných frekventovaných pojmů, je doposud nejednoznačná. V této kapitole se pokusím o přiblížení dvou stěžejních přístupů k tomuto pojmu, a sice pojetí *kvantitativního* (frekvenčního) a pojetí *kvalitativního* (frazologického). Oba přístupy se však často prolínají.

1.4.1 Kvantitativní pojetí kolokací

V rámci kvantitativního pojetí jsou kolokace vymezovány na základě statisticky významné frekvence souvýskytu slov v určitém kontextu, která se v posledních letech v souvislosti se vznikem a rozvojem korpusů začíná vyhodnocovat na základě analýzy korpusových dat. Toto pojetí kolokací je rozšířené i v české lingvistice.

Pojem kolokace zřejmě poprvé použil anglický lingvista Harold Edward Palmer ve svém díle *Second Interim Report on English Collocations*⁵⁸. Palmer, který definoval kolokaci jako „a succession of two or more words that may be best learnt as if it were a single word“, působil jako učitel angličtiny, a tak význam a chování kolokací často sleduje na překladech svých žáků. Dochází mimo jiné k závěru, že kolokace jsou svým významem a funkcí srovnatelné se slovy jednoduchými, která jsou ostatně hojně využívána k jejich překladu. Jeho vymezení kolokací však zůstane (zřejmě z historických důvodů, kniha vyšla v roce 1938) dočasně opomenuto, a tak je často za duchovního otce kolokací považován J. R. Firth.

Kvantitativní pojetí kolokací tedy našlo svůj základ až v *kontextuální teorii významu* J. R. Firtha⁵⁹, dle které slovo získává plně svůj význam až ve spojení se slovy jinými. Firthova nedůvěra ve slovo jako samostatnou jednotku se v lingvistice objevuje dodnes, řada lingvistů popírá⁶⁰, i v souvislosti s rozvojem korpusové lingvistiky, že by slovo samo o sobě mělo význam, slovo totiž plně rozvíjí svůj potenciál až v kontextu. Firth vymezuje kolokaci ve svém díle *Synopsis of linguistic theory* jako „slova v obvyklé společnosti“⁶¹, tj. jako různě dlouhou

---

⁵⁸ Informace použité v této podkapitole, pokud nebude specifikováno jinak, jsou čerpány z: Tomaščinová, Jana. *Nominální kolokace v italském občanském zákoníku*. Nepublikovaná disertační práce, ÚRS, FF UK 2015, s. 131.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 132n.

⁶⁰ Srov. Klégr, Aleš. *Lexikální kolokace: základní přehled o vývoji a pojetí* [online]. Časopis pro moderní filologii, 2016, (98) 1, s. 95-103. [cit. 2017-04-17]. Dostupné z http://casopispromodernifilologii.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/9/2016/09/ales_klegr_95-103-2.pdf

⁶¹ Srov. Tomaščinová, cit. d., s. 134: “words in habitual company“

sekvenci spolu se vyskytujícími slovy a vnímá ji jako jednu z mnoha úrovní užívání jazyka, fundamentální pro vymezení lexikálního významu slova.

Na promluvách rodilých mluvčích pak Firth demonstruje jednak preferenci kolokací oproti jiným možným jazykovým vyjádřením a jednak s kolokací související jevy jako např. omezenou kolokabilitu. Firth také vyčlenil některé druhy kolokací (unique, a-normal, habitual), které však nedefinoval a jasně neodlišil⁶².

Pojem kolokace dále rozpracovávají Firthovi žáci J. Sinclair a M. A. K. Halliday, z dalších významných zastánců kvantitativního pojetí jmenujme alespoň Jeremyho Cleara. Velkým přínosem je zejména Sinclair, který dokázal prakticky uplatnit své i Firthovy myšlenky v projektu *COBUILD* (*Collins Birmingham University International Language Database*), jehož výsledkem byl první korpusově koncipovaný slovník *Collins Cobuild English Language Dictionary* (1987). V rámci tohoto výzkumu bylo rovněž objeveno, že řada slov, která se často účastní kolokací v anglickém jazyce, prochází v různé míře delexikalizací a lingvisté se tak v mnohém vrací k původní Firthově definici kolokace jako jedné z rovin užívání jazyka⁶³.

1.4.2 Kvalitativní pojetí kolokací

Zatímco pro kvantitativní vymezení je charakteristické pojetí kolokace jako procesu v pohybu a vývoji, lingvisté zastávající kvalitativní pojetí pohlíží na kolokace spíše jako na hotový produkt v jeho komplexnosti⁶⁴ a zkoumají kolokace především z hlediska syntakticko-sémantického, pragmatického, lexikografického a didaktického⁶⁵. Tento přístup ke studiu kolokací je dnes rozšířen především ve Francii, Itálii a Německu.

Kvalitativní přístup ke kolokacím vychází ve svém počátku zejména z ruské frazeologické školy (Vinogradov, Amosová, Kopylenko, Popová a další). V 70. letech 20. století se pozornost k tomuto přístupu přesouvá do Velké Británie (A. P. Cowie, P. Howarth, E. Eisenstadt), mimo jiné v souvislosti s praktickým využitím kolokací ve výuce cizích jazyků. Nutno ovšem připomenout, že důležitost kolokací při výuce jazyka si uvědomoval např. již na začátku století Charles Bally, který pro své studenty francouzského jazyka připravoval frazeologicky založené studijní materiály. A je tomu tak dodnes, z nedávné historie jmenujme alespoň M. Lewise, který na konci minulého století zakládal svoji výuku angličtiny právě na kolokacích⁶⁶.

---

⁶² Srov. Klégr, cit. d., s. 97.

⁶³ Srov. tamtéž, s. 97.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 99.

⁶⁵ Srov. Tomaščinová, cit. d., s. 142.

⁶⁶ Srov. Klégr, cit. d., s. 99-100.

Problém kvalitativního pojetí kolokací je zejména skutečnost, že frazeologické jednotky jsou vymezovány škálovitě: kolokace jsou Howarthem, Cowiem i Eisenstadtovou chápány jako spektrum jdoucí od frazému, resp. pevně propojených jednotek k volným syntagmatům, i když tyto hranice bývají u jednotlivých autorů nazývány různě⁶⁷. Otázkou však zůstává, jestli je vůbec jakékoliv přesnější vymezení kolokací možné.

Z významných zastánců kvalitativního přístupu ke kolokacím jmenujme alespoň Franze Josefa Hausmanna, Willyho Martina či Igora Mel'čuka.

1.4.3 Pojetí kolokací v české lingvistice

Jedním z prvních autorů, který pracoval s pojmem kolokace v rámci české lingvistiky, je František Čermák, který si dobře uvědomoval, že jejich poznání je stěžejní pro korpusovou lingvistiku. Jeho pojetí navazuje v zásadě na kvantitativní přístup ke kolokacím. Souhlasí s některými vědci (Halliday, Sinclair)⁶⁸, kteří upozorňují na zcela zásadní význam kolokací: jeví se totiž jako ideální nástroj poznání chování slov a lexémů. Čermák tak poukazuje na prvenství sémantických pravidel řídících kombinace slov a kolokací a odsouvá do pozadí pravidla formální a gramatická.

Čermák definuje kolokaci jako „smysluplné spojení slov/lexémů, resp. lexikální syntagma, zvláště v podobě víceslovných pojmenování, jehož vznik je podmíněn vzájemnou kolokabilitou, a tedy i kompatibilitou“⁶⁹. Na základě opozic systém-text (langue-parole, ustálený-neustálený) a pravidelnost-nepravidelnost rozlišuje následující druhy kolokací⁷⁰:

A Systémové

pravidelné	- termínové kolokace (víceslovné termíny) např. <i>cestovní kancelář, kyselina sírová</i>
	- propriální kolokace (víceslovná propria) např. <i>Kanárské ostrovy, Velká Británie</i>
nepravidelné	- idiomatické kolokace (idiomy a frazémy) např. <i>ležet ladem, jen aby</i>

B Textové

pravidelné	- běžné kolokace (gramaticko-sémantické kombinace) např. <i>letní dovolená, dřevěná tužka</i>

⁶⁷ Tamtéž, s. 99-100.

⁶⁸ Srov. Čermák, František. Kolokace v lingvistice. In Čermák, F.; Šulc, M. (eds). *Kolokace*. Praha: NLN/ÚČNK, 2006, s. 10.

⁶⁹ Tamtéž, s. 11.

⁷⁰ Tamtéž, s. 12.

nepravidelné - **individuální metaforické kolokace** (autorské metafor)

např. *třeskutě vtipný, virové hrátky*

C Textové-systémové

- **běžné kolokace uzuální**

např. *prát prádlo, umýt si ruce, nastoupit do vlaku*

Čermák rovněž upozorňuje, že kolokací existuje zřejmě v určitém jazyce více než slov⁷¹, jejich počet je ovšem nezměřitelný, zejména z důvodu velmi dynamicky se rozvíjejících kolokací terminologických.

Nutno podotknout, že Čermákovo pojetí kolokace prošlo určitým vývojem⁷², zprvu ji vnímal jako „frazém chápaný jako kombinace komponentů z roviny lexikální“⁷³. Postupně však začal kolokace vymezovat poměrně široce a ve svých definicích pracuje s velmi obecnými pojmy jako např. smysluplná lexikální kombinace⁷⁴, lexikální syntagma či víceslovné pojmenování⁷⁵; kolokaci označuje i za zvláštní druh frazému a idiomu (kolokační frazém a idiom)⁷⁶.

Kolokacemi se v českém prostředí zabývá i Václav Cvrček, Aleš Klégr či Pavlína Šaldová.

1.4.4 Pojetí kolokací v italské lingvistice

1.4.4.1 Elisabetta Ježková

Stěžejní osobností studující kolokace na italské lingvistické scéně je bezesporu Elisabetta Ježková. V souvislosti se slovními kombinacemi obrací ve své knize *Lessico. Classi di parole, strutture, combinazioni* nejprve svoji pozornost k sémantické restrikci, kterým jsme se věnovali již v předchozí kapitole.

Jak již bylo naznačeno, problematice kombinatorických restrikcí se v minulosti věnovala celá řada lingvistů, kteří postupně vyčlenili i velké množství jejich možných typů, opomíjena však zůstává, dle Ježkové, rozdílná povaha těchto restrikcí. Navrhuje tak nově následující dělení⁷⁷:

- *Restrikce konceptuální a ontologické (restrizioni concettuali o ontologiche)*: tyto restrikce se vztahují k mluvčímu samotnému, resp. k jeho znalosti přírodních zákonů,

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 12.

⁷² Tomaščinová, cit. d., s. 138.

⁷³ Čermák, František. *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Vydání 1. Praha: Univerzita Karlova (skriptum), 1982, s. 31, 213.

⁷⁴ Čermák, 2010, cit. d., s. 283.

⁷⁵ Čermák, 2006, cit. d., s. 11.

⁷⁶ Srov. Filipec – Čermák, cit. d., s. 212.

⁷⁷ Srov. Ježek, cit. d., s. 185-187.

sil panujících v našem světě. Jejich porušením dochází ke koncepčnímu konfliktu, z ontologického hlediska (tj. z důvodu daného uspořádání světa) nevyřešitelnému (**quella sedia non la smette di parlare.*).

- *Restrikce lexikální založené na sémantické soudržnosti (restrizioni lessicali basate su una solidarietà semantica)*: oproti prvnímu typu se přesouváme z roviny ontologické do roviny lexikální. Případný lexikální konflikt je následkem porušení pravidel, dle kterých daný jazyk lexikalizuje určité koncepty. Příkladem může být věta **Luca calzava una cravatta rossa.*, protože slovesa *calzare* se užívá pouze ve spojení s botami či rukavicemi. Tento druh konfliktu je však na rozdíl od prvního případu řešitelný.

- *Restrikce lexikální vycházející z konvence určitého jazyka (restrizioni lessicali basate su una solidarietà consolidata dall'uso)*: vychází z tendence určitého jazyka vyjadřovat určitou skutečnost slovní kombinací, která není přípustná u popisu jiného jevu, ač by se tak na první pohled mohlo zdát. V italštině je takto přípustná např. kombinace *avere paura*, ale už ne *avere tristezza.

Zmiňované případy porušení restrikcí je tak možné pro přehlednost zachytit schematicky:

Porušení koncepční restrikce	→ koncepční konflikt	→ nevyřešitelný
Porušení sémantické soudržnosti	→ lexikální konflikt	→ řešitelný
Porušení konvence daného jazyka	→ lexikální konflikt	→ řešitelný ⁷⁸

Posouzení a kvalifikace konkrétní restrikce (spolu s dalšími faktory jako např. možná substituce jednoho z členů, možnost syntaktické manipulace s danou kombinací či odvoditelnost významu spojení z významu jeho jednotlivých konstituentů) je pro Ježkovou stěžejní pro vymezení možných slovních kombinací. Autorka dochází k 5 druhům slovních kombinací⁷⁹:

1. *Volné kombinace (combinazioni libere)* – Ježková vychází z myšlenky, že spojení slov nepodléhající restrikcím (minimálně těm konceptuálním) neexistuje.

⁷⁸ Schématické znázornění porušení třetího druhu restrikce jsem si dovolila doplnit pro přehlednost sama, Ježková schematizuje pouze první dva typy.

⁷⁹ Srov. Ježek, cit. d., s. 189-199.

I volná kombinace vytvořená ex novo (např. predikát-objekt, substantivum-adjektivum) je tak podrobena minimálním restrikcím. Její jednotlivé konstituenty se mohou pojít i s jinými slovy zachovávajíc si stejný význam (resp. obvyklé významy v případě polysémních výrazů). Konstituenty jsou syntakticky autonomní a je možno na ně odkazovat zájmenem. Se spojením lze syntakticky manipulovat a sémantický význam kombinace je dán souhrnem významů jednotlivých konstituentů.

2. Kombinace s restrikcí (*combinazioni ristrette*) – Ježková vyčleňuje v rámci této kategorie *kombinace s restrikcí danou jedním z konstituentů* (*combinazioni ristrette con un'implicazione sintagmatica di contenuto*), jako např. *allattare il figlio*, kde *allattare* již obsahuje informaci, že se jedná o činnost související s novorozenci, popřípadě velmi malými dětmi, a tzv. *preferenční kombinace* (*combinazioni preferenziali o usuali*), kde restrikce je dána obecnou tendencí jazyka pojmenovat určitou skutečnost právě danou kombinací slov (např. hojně používané *mantenere un segreto* vs. opomíjené *conservare un segreto*). Typická je především syntaktická autonomie konstituentů, velmi omezená možnost nahraditelnosti členu spojení a kompozicionální význam kombinace, tj. odvoditelný z významu jejích jednotlivých složek.

3. Kolokace (*collocazioni*) – Ježková vymezuje tedy kolokace jako zvláštní druh kombinací slov s restrikcí a rozlišuje v zásadě tři možné přístupy ke kolokacím:

a. kolokace v širším slova smyslu (*definizione larga*), které odpovídá kvalitativní přístup ke kolokacím;

b. kolokace v užším slova smyslu (*definizione stretta*) odpovídající kvantitativnímu přístupu ke kolokaci. Považuje ho za přesnější, protože zdůrazňuje fakt, že určitá slova se spolu vyskytují častěji, než bychom předpokládali, a to právě z důvodu některé z kombinatorických restrikcí;

c. Ježková nám ale dává i třetí definici kolokace, nejpresnější, ale stále nedostačující, dle které je kolokace „slovní kombinace omezená lexikální restrikcí, a proto výběr konkrétního slova (kolokátu) pro vyjádření určitého významu je podmíněn slovem druhým (tj. bází), k němuž se tento význam vztahuje“⁸⁰. Ježková tak za kolokace považuje spojení jako např. *pioggia battente*, kde báze *pioggia* se pro vyjádření velmi silného deště přednostně pojí se specifickým adjektivem (kolokátem) *battente*.

---

⁸⁰ Tamtéž, s. 192.

Úskalím této třetí definice je fakt, že na první pohled kolokace takto vymezená je pouhou obdobou *lexikální restrikce založené na sémantické soudržnosti*. Ježková však poukazuje na fundamentální rozdíl mezi oběma: porovnáme-li např. spojení *parcheggiare la macchina* a *stendere un documento*, shledáme, že v případě kolokace *stendere un documento* pozorujeme Firthův tzv. *meaning by collocation*⁸¹, kdy báze *documento* se (pro vyjádření aktu jeho vzniku) pojí přednostně se slovesem *stendere*. Uvažujeme-li ale kolokát *stendere* stojící sám o sobě, implikuje samozřejmě i jiná slova než *documento*. Naopak, jak můžeme pozorovat u *lexikální restrikce založené na sémantické soudržnosti* (*parcheggiare la macchina*), tato implikace je vzájemná (tj. i kolokát *parcheggiare* v samostatném postavení se přednostně pojí se slovem *macchina*).

Rozdíl mezi sémantickou solidaritou a kolokací je také dán původcem restrikce: zatímco v případě kolokace je to substantivum (*documento*), které restriguje sloveso (*stendere*), ve druhém případě je tomu přesně naopak (původcem restrikce je sloveso *parcheggiare*). Navíc, zatímco restrikce u kolokací má spíše preferenční charakter, u sémantické solidarity nám nezbyvá nic jiného než se restrikci podrobit.

Co do možných druhů samotné kolokace, Ježková přebírá dělení Bensona a Iلسna a rozlišuje jich 7 druhů⁸²:

- Sloveso vytvoření či aktivace a substantivum (*stipulare un contratto*)
- sloveso vyjadřující anulování a substantivum (*revocare una licenza*)
- substantivum a adjektivum (*saluto caloroso*)
- substantivum a sloveso vyjadřující činnost mu vlastní (*l'allarme scatta*)
- vyjádření množství a substantivum, k němuž se váže (*lasso di tempo*)
- adverbium a adjektivum (*intimamente connesso*)
- sloveso a adverbium (*pagare profumatamente*).

Konstituenty určité kolokace nejsou dle Ježkové díky restrikci volně nahraditelné, ale jsou většinou syntakticky autonomní (*il documento, l'ho stesso ieri sera*).

4. Ježková dále vyčleňuje dva zvláštní typy slovních kombinací, a sice verbonominální predikát s kategoriálním slovesem a idiom. Co se prvně jmenovaného týče, Ježková vnímá verbonominální predikát s kategoriálním slovesem jako zvláštní druh kolokace, protože obě tyto kombinace propojuje řada společných znaků: přítomnost lexikální restrikce, jejímž původcem je jméno (*prendere/*fare una*

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 194.

⁸² Srov. tamtéž, s. 195.

decisione), báze určující význam svého kolokátu, tj. slovesa (fare un sospiro, kde fare = emettere), jméno (báze) si naopak zachovává svůj význam napříč různými lexikálními kombinacemi (prendere una decisione/annullare una decisione), syntaktická autonomie členů spojení (tato je však vlastní, jak Ježková dále specifikuje, pouze některým z verbonominalních predikátů s kategoriálním slovesem, srov. např. *una decisione che ha preso Lucca* vs. **il sonno che ha preso Luca*). Mezi kolokacemi a verbonominálním predikátem je však možno nalézt i několik rozdílů, hlavní plyne z velmi obecného významu sloves účastnících se verbonominálních predikátů s kategoriálním slovesem: je možné konstatovat, že význam celého spojení, na rozdíl od kolokace, je dán významem jména, které je pak dokonce některými lingvisty označováno za *nositele predikace* v těchto konstruktech⁸³.

Idiomy, které rovněž představují zvláštní kategorii, se dle Ježkové od ostatních kombinací liší způsobem výstavby významu dané kombinace, vznikají totiž během procesů nápodoby již jako *celek* (*vuotare il sacco = rendere evidente cio che contiene = svelare*) a propojení jejich konstituentů tak není výsledkem kombinatorických restrikcí. Tyto konstrukty se tak chovají, jako by byly syntakticky i sémanticky jedním slovem a není je možné zařadit na konec pomyslné škály jdoucí od volných spojení ke kombinacím představujícím vyšší stupeň lexikalizace.

Ježková navrhuje od definovaných slovních kombinací odlišit taktéž *parole polirematiche*, které oproti prvně jmenovaným představují vyšší stupeň lexikalizace, se kterým většinou kráčí ruku v ruce i klesající možnost syntaktické manipulace s jejich konstituenty (a jejich nahraditelnost) a odvoditelnosti jejich významu z úhrnu významů jednotlivých konstituentů. Parole polirematiche můžeme však, na rozdíl od idiomů, zařadit na pomyslnou škálu jdoucí od slovních kombinací ke složenému slovu⁸⁴.

Pro potřeby této práce budeme předně vycházet z kvantitativního přístupu ke kolokacím, které tak budeme vyhledávat na základě frekvenčně významného souvýskytu vybraných substantiv s adjektivem. Oba hlavní přístupy ke kolokaci, zdá se, sledují stejné cíle, i když kráčí jinými cestami, a sice vytvoření obecně platné metody vyhledávání kolokací (či jejich určitého typu). Jak bude patrné ze závěrů plynoucích z praktické části této práce, metodika založená na kvantitativním přístupu má mnohé nedostatky, a právě její propojení s metodami kvalitativního přístupu by nás mohlo dovést k opravdu vždy platnému a přesnějšímu (nejen spektrálnímu) pojetí kolokaci. Otázkou však zůstává, zda je to vůbec možné. Při vlastní analýze

---

⁸³ Srov. tamtéž, s. 196.

⁸⁴ Srov. Tamtéž, s. 199n.

se budu opírat o poznatky Elisabetty Ježkové a Františka Čermáka, kteří v mnohém na kolokace nahlízejí obdobně, i když z jiného úhlu pohledu (sémantická kompatibilita vs. sémantická restrikce) a v jejich pojetí zohledňují zajisté i potřeby jejich mateřských jazyků, tj. češtiny, resp. italštiny.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část této bakalářské práce, jak již bylo ostatně nastíněno v části teoretické, se bude nejprve zabývat vyhledáváním nejčastějších kolokací zvolených českých substantivních hesel (*cesta, cena, oko, slovo*) v korpusu *SYN2015*. V další fázi pak budou zkoumány jejich překlady do italštiny, a to jednak v *Česko-italském velkém slovníku Lingea*⁸⁵, jednak v paralelním korpusu *InterCorp*. Pokud to bude nutné, např. z důvodu nedostatečně reprezentativního počtu překladů či jejich úplné absence, bude používán i *Česko-italský technický slovník*⁸⁶ a korpus *Araneum Italicum Maius*. Podrobný postup vyhledávání daných spojení a alespoň stručná charakteristika použitých korpusů a slovníků budou popsány v následujících podkapitolách.

2.1 Použité slovníky a korpusy

2.1.1 Česko-italský velký slovník Lingea⁸⁷

Česko-italský a italsko-český velký slovník Lingea patří v současné době k nejlepším česko-italským překladovým slovníkům. Přestože se snaží, dle autorů, věrně zachytit současný italský mluvený i psaný jazyk, včetně základní technické, vědecké, ekonomické a právní terminologie, pro potřeby této bakalářské práce je nedostačující: jak bude zřetelné z následujících stránek této praktické části a příloh, mnohé frekvenčně významné kolokace, frazémy a termíny se v tomto slovníku nepodařilo dohledat.

2.1.2 Česko-italský technický slovník

Nepodařilo-li se nám některá terminologická spojení dohledat ve slovníku *Lingea* či *InterCorpu*, bylo k jejich překladu použito *Česko-italského technického slovníku A. Radvanovského*.

---

⁸⁵ Autorský kolektiv pracovníků Lingea. *Italsko-český a česko-italský velký slovník*. Vyd. 1. Brno: Lingea, 2015.

⁸⁶ Radvanovský, Antonín. *Italsko-český a česko-italský technický slovník*. Dotisk 2000. Praha: Academia, 2000.

⁸⁷ Srov. *Italský velký knižní slovník* [online]. [cit.2017-08-30]. Dostupné z <https://www.lingea.cz/italsky-velky-knizni-slovník.html>

2.1.3 Korpus SYN2015⁸⁸

Synchronní korpus češtiny *SYN2015* obsahuje asi 100 milionů textových slov a zaměřuje se na psaný jazyk z let 2010-2014. Navazuje na předchozí korpusy řady SYN vydávané cirká každých pět let.

Jedná se o korpus lemmatizovaný, morfologicky tagovaný, reprezentativní, tj. co do původu obsahu vyvážený, propůjčuje se tedy dobře k naší práci: právě v SYNU 2015 byla vyhledávána nejfrekventovanější adjektiva vyskytující si vedle čtyř substantiv zvolených pro analýzu v praktické části této bakalářské práce. Tento korpus velice dobře posloužil i jako zdroj či ověření získaných informací týkajících se výsledných kolokací, zejména jejich specifických forem či případné monokolokability některých adjektiv.

2.1.4 Paralelní korpus InterCorp⁸⁹

Paralelní multilingvní korpus *InterCorp*, patřící pod projekt *Český národní korpus* a budovaný od roku 2005, si klade za cíl postupně vytvořit synchronní⁹⁰ korpus většiny jazyků studovaných na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. *InterCorp* obsahuje texty v češtině a jejich překlady do – prozatím – 39 světových jazyků. Každý z cizojazyčných přítomných textů má i svou českou verzi, čeština je tedy pro tento korpus tzv. *pivotem*.

Postupně byla vytvořena řada verzí *InterCorpu*, tato práce pracuje s jeho prozatím poslední verzí, tj. *InterCorp v9*, která je v provozu od roku 2016. Její současný obsah je 1 460 milionů slov, přičemž objem textů, ale i dostupných jazyků, stále roste.

InterCorp se skládá ze dvou částí: tzv. *jádra (core)* a tzv. *kolekce (collection)*. Jádru je složeno převážně z textů beletrie, které jsou ručně zarovnávané. Oproti tomu texty přítomné v kolekci jsou publicistické povahy (dostupné z webových stránek *Project Syndicate* a *VoxEurop*, najdeme zde rovněž právní texty Evropské unie z korpusu *Acquis Communautaire*, zápisy z jednání Evropského parlamentu z korpusu *Europarl* a také filmové titulky z databáze *OpenSubtitles*). Posledně zmiňované nebyly ovšem, především z důvodu nedůvěryhodné „odbornosti“, pro tuto práci použity. Texty kolekce jsou pak zpracovány a zarovnávané automaticky.

---

⁸⁸ Cvrček, Václav – Richterová, Olga (eds). *Korpus SYN2015* [online]. Příručka ČNK. [cit.2017-08-30]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2015>

⁸⁹ Cvrček, Václav – Richterová, Olga (eds). *Korpus InterCorp verze 9* [online]. Příručka ČNK. [cit.2017-08-30]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp:verze9>

⁹⁰ tj. obsahující texty po roce 1945

Italská sekce *InterCorpu* obsahuje 67 046 tisíc slov. Převážná většina textů pochází ovšem z kolekce, konkrétně z korpusů *Acquis Communautaire*, *Europarl* a z databáze *OpenSubtitles*. Jen stěží lze tedy italskou část *InterCorpu* označit za vyváženou a reprezentativní. Pro potřeby mé práce byl tak *InterCorp* používán pouze pro zjištění způsobu, kterým jsou dané kolokace do italštiny překládány. Pro tento účel ho lze označit za dostačující.

2.1.5 Korpus *Araneum Italicum Maius*⁹¹

Webové korpusy *Aranea*, kterých je v současné době 14, byly sestaveny Vladimírem Benkem. Pro každý z nich, tj. pro každý konkrétní jazyk, existují vždy dvě verze: verze *maius*, obsahující přibližně 1 miliardu slov, a verze *minus*, která je jejím menším, desetiprocentním vzorkem.

Vzhledem k tomu, že zdrojem korpusu *Araneum Italicum Maius* jsou webové stránky, nemůžeme říci, že se jedná o korpus reprezentativní. Navíc se nejedná o korpus paralelní. Nicméně velké množství informací, které obsahuje, nám může při překladech pomoci, i když je třeba brát je s rezervou. V neposlední řadě zaznamenává reálný aktuální mluvený italský jazyk. Tento korpus byl používán pouze v případě, kdy překlady nalezené ve jmenovaných slovnících a korpusu *InterCorp* nebyly dostačující či dokonce úplně chyběly. Vybírány pak byly vždy příklady z kontextu jasné a uvědomujíc si své omezené jazykové znalosti, využívala jsem *Araneum Italicum Maius* pouze u často se vyskytujících a známých kolokací, u nichž o překladu nelze příliš spekulovat.

---

⁹¹ Cvrček, Václav – Richterová, Olga (eds). *Korpusy Aranea* [online]. Příručka ČNK. [cit.2017-08-30]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:aranea>

2.2 Vyhledávání kolokací zvolených hesel a jejich překladů

2.2.1 Vyhledávání kolokací v češtině v korpusu SYN2015

Jak již bylo řečeno, pro analýzu, která je předmětem této praktické části, byla zvolena čtyři substantiva, která patří v češtině k nejfrekventovanějším⁹²: *cesta*, *cena*, *oko* a *slovo*. V korpusu *SYN 2015* bylo následně potřeba vyhledat nejfrekventovanější adjektiva pojící se s těmito substantivy, tj. konkrétní kolokace, jejichž překlad bude v další fázi analyzován. Byl zvolen následující postup:

- a. vyhledání zvoleného substantiva v korpusu *SYN2015* jako *lemmatu*;
- b. protože nás zajímala jen adjektiva pojící se s danými hesly, po zobrazení konkordancí jsme v sekci *kolokace (vlastní)* dále upravili charakteristiky vyhledávání, konkrétně jsme jako atribut nastavili *pos [part of speech]* v kontextu *-1 až 0*⁹³; výsledkem byla tabulka kolokátů daného hesla, roztrženy dle jednotlivých slovních druhů;
- c. ze zobrazeného seznamu jsme vybrali adjektiva (*A*), resp. jejich *pozitivní výskyt (p)*;
- d. po zobrazení nových konkordancí jsme opět v sekci *kolokace (vlastní)* upravili charakteristiky vyhledávání následujícím způsobem: jako atribut bylo nyní nastaveno *lemma*, kontext zůstal beze změny, tj. *-1 až 0*, z nabízených zobrazení míry jsme vybrali *T-score*, *MI*, *log likelihood* a *relativní frekvenci*; vše pak bylo seřazeno podle *log likelihood*;
- e. dospěli jsme takto ke konečnému seznamu *kolokací adjektivum + zvolené substantivum*, ze všech vyhledaných spojení jsme ovšem do výzkumu zařadili pouze ta s frekvencí nad 50 výskytů;
- f. u každé z frekvenčně relevantních kolokací byli pak analyzovány konkrétní konkordance, které se vyskytují v korpusu *SYN2015* – účelem této fáze bylo odhalení specifických tvarů, ve kterých se tyto kolokace nejčastěji vyskytují: sledovali jsme zejména konkrétní pády, ve kterých byly tyto kolokace vyskloňovány, zda byly přítomny v jednotném i množném čísle, zda se adjektivum účastní se určité kolokace vyskytovalo i ve stupňovaném či negativním tvaru;

⁹² Srov. Čermák, František – Křen, Michal. *Frequency Dictionary of Czech: Core Vocabulary for Learners*. Vyd. 1. London: Routledge, 2011.

⁹³ Prozatím jsme se omezili na vyhledání adjektiv stojících před substantivem.

g. v neposlední řadě jsme se rovněž pokusili mezi analyzovanými kolokacemi nalézt veškeré *termíny* a *frazémy*. U všech adjektiv pak byla ověřována jejich možná *monokolokabilita*.⁹⁴

2.2.2 Způsob vyhledávání překladů

V další fázi výzkumu byly sledovány způsoby překladu každé z kolokací. Nejprve byla dohledávána daná spojení ve slovníku *Lingea*, ve kterém však bylo možno nalézt pouze ta nejfrekventovanější spojení. V případě některých termínů jsme pak překlady ověřovali v *Česko-italském technickém slovníku*.

Jakýsi mezistupeň naší analýzy představoval *korpusový nástroj Treq*⁹⁵, který se, i přes jeho mnohé nedostatky, výborně propůjčil k lepší orientaci zejména u nejfrekventovanějších hesel: často totiž velice dobře vyhledává právě nejčastější italské protějšky, z nichž se přehledněji, než z *InterCorpu* vybírají nesporná italská ekvivalentní spojení. Po výběru výchozího (čeština) a cílového (italština) jazyka jsme vyhledávání výsledků omezili na všechny kolekce s výjimkou titulků. Kolokace byly vyhledávány jako víceslovná lemmata v 1. pádě s adjektivem v maskulinu (konkrétně ve tvaru např. „*mluvený slovo*“), v případě konkrétních specifických forem pouze jako víceslovné spojení (ne lemma) v doslovném znění (konkrétně např. „*na polní cestě*“).

Souběžně s *Treqem* jsme začali s vlastní analýzou překladů všech kolokací v *InterCorpu*, konkrétně tedy v korpusu *InterCorp v9 – Czech* a k němu zarovnanému korpusu *InterCorp v9 – Italian*. Jednotlivá spojení jsme zadávali do české části *InterCorpu* jako *CQL* dotaz, v praxi tedy konkrétní dotaz vypadal např. následovně:

[lemma="stejný"] [lemma="slovo"].

Tímto postupem jsme docílili toho, že v seznamu výsledných příkladů se nám zobrazily i všechny případné specifické tvary (včetně stupňovaných a negativních tvarů adjektiv), pokud se v korpusu vyskytovaly: např. u hesla *dobrá cesta* tak byly přítomny i překlady obsahující spojení jako *lepší cesta* či *nejlepší cesta*, ale i víceslovné konkordance typu *být na dobré cestě*. Každý dotaz byl pak dále specifikován – v sekci *div. group* byly vybrány všechny

⁹⁴ Pokud budu tedy v této kapitole mluvit o *specifických tvarech*, užití *singuláru* či *plurálu* či o *monokolokabilitě*, budu vždy vycházet z informací získaných z korpusu *SYN2015*, protože *InterCorp* mi svým rozsahem neposkytuje v tomto ohledu reprezentativní vzorek.

⁹⁵ Dostupný z https://trnka.korpus.cz/%7Evavrin/ic_slovník/index.php

kolekce s výjimkou *subtitles*, protože titulky, jak již bylo řečeno, mnohdy nepředstavují důvěryhodný zdroj překladů.

Zejména z důvodu přehlednosti byla příležitostně u nejfrekventovanějších hesel vyhledávána konkrétní spojení v jejich doslovném znění, přičemž jako typ dotazu byla tentokrát nastavena *fráze*.

Množství nalezených konkordancí se u jednotlivých spojení hodně lišilo. Můžeme však konstatovat, že řádově pro prvních 20 nejfrekventovanějších kolokací byl počet příkladů v *InterCorpu* dostačující a dobře zachycoval i častou polysémii konkrétních spojení. S klesající frekvencí se však situace měnila, u nejméně frekventovaných spojení obsahoval *InterCorp* třeba jen několik málo příkladů (např. u kolokace *vlídné slovo*). Nemůžeme tedy říci, že u těchto méně frekventovaných hesel by nalezené překlady ve slovníku *Lingea* a korpusu *InterCorp* byly dostačující. Pro doplnění byl tak použit korpus *Araneum Italicum Maius*, kde byla problematická spojení vyhledávána v italském jazyce v jejich doslovném znění. Pokud se jednalo o spojení víceslovné obsahující i sloveso, bylo zadáno v infinitivu (tedy např. *essere sulla buona strada*). Jako typ dotazu jsme zvolili *základní*, protože tak se nám v nalezených konkordancích obsahujících sloveso zobrazily i příklady se všemi jeho možnými tvary (např. *siamo sulla buona strada*, *è sulla buona strada* atd.).

Araneum Italicum Maius se osvědčil často jako velice dobrý doplňkový zdroj informací. Využíván byl také k dohledání konkrétních příkladů u některých významů analyzovaných spojení, pokud v *InterCorpu* nebyly dostačující či jasné. Jestliže se však stalo, že některý z významů určitého spojení či jeho specifická forma byl sice nalezen v korpusu *SYN2015*, ale v *Lingee* ani *InterCorpu* nebyl dohledán adekvátní překlad těchto možných polysémních variant, ve výsledcích shrnutých v příloze této práce nebyl uveden (tak tomu bylo např. u českého hojně používaného frazému *mít velké oči*, jehož italskou variantu se nepodařilo v použitých zdrojích dohledat).

U některých kolokací jsme dokonce právě díky *Aranee* dospěla k tomu, že určitá spojení mohou nést více významů. Tak tomu bylo např. u frazému *volské oko*: kromě jeho dvou základních významů dobře ověřitelných jak v *SYNU2015*, tak i u překladů v *InterCorpu* (tj. *volské oko* jako *pokrm* nebo jako *specifický typ lidských očí*), byl v korpusu *Araneum Italicum Maius* přítomen i jeho další ryze italský význam, a sice jako sledovacího reflektoru (*occhio di bue*, řečený též *seguipersona*, do češtiny však překládaný právě jako *sledovací reflektor*).

V korpusu *Araneum Italicum Maius* byla také „ověřována“ aktuálnost překladů spojení, které jsem sice našla ve slovníku *Lingea*, ale v korpusu *InterCorp* se vůbec nevyskytovaly. Tak tomu bylo např. u spojení *pagare il fio* či *aurea mediocritas*.

V několika málo případech, ve kterých se dané spojení nepodařilo dohledat ani ve slovníku ani v korpusu, a pokud na to mé jazykové znalosti stačily, jsem se pokusila kolokaci sama přeložit a překlad ověřit v korpusu *Araneum Italicum Maius*. Takto tomu bylo např. u spojení *zpevněná cesta*. Jako zdroj možných překladů byla v této situaci pro inspiraci využívána i kolekce z databáze *OpenSubtitles* v *InterCorpu*. Několik málo spojení, jako např. *značená cesta*, která nebyla nalezena v *Lingee* ani v *InterCorpu* a u kterých nedokáži odhadnout jejich možný italský ekvivalent, byla ponechána bez překladu.

2.3 Výsledky analýzy jednotlivých hesel

Výsledky analýzy každého ze 4 zkoumaných hesel jsou shrnuty v příloze této bakalářské práce. Tyto dokumenty obsahují (až na výjimky, při nenalezení adekvátních překladů) vždy nejčastější nalezené překlady konkrétního spojení včetně nejtypičtějších specifických forem. U všech spojení jsem se rovněž pokusila určit, zda se případně jedná o *frazém*, *termín* či zda je dané adjektivum *monokolokabilní*, a to v souladu s definicemi, resp. s těmi, se kterými jsem se ztotožnila, v teoretické části této práce. Pokud to bylo nutné k lepšímu pochopení významu daného spojení, byly uvedeny v dokumentech i konkrétní příklady z korpusů *InterCorp* či *Araneum Italicum Maius*. V této podkapitole se pokusím výsledná data zhodnotit a vyvodit z nich závěry.

2.3.1 Heslo *cesta*

Toto heslo se pro svou polysémii ukázalo jako nejnáročnější. Po odfiltrování kolokací s absolutní frekvencí nižší než 50 zůstalo k analýze celkem 65 kolokací, přičemž většinu z nich bylo třeba dále rozdělit na jejich jednotlivé významy⁹⁶. Některá spojení se naopak vyskytovala pouze ve specifickém tvaru, např. *přirozenou cestou*. Domnívám se však, že zařazení některých nalezených spojení mezi kolokace je sporné, např. spojení *jediná cesta* či *stejná cesta* bych spíše označila za *volná syntagmata* než za kolokace. Jiná spojení, jako např. *svatební cesta*, resp. jeho překlad *luna di miele*, bych spíše řadila mezi *parole polirematiche*.

---

⁹⁶ Srov. Havránek, Bohuslav et al. *Slovník spisovného jazyka českého: cesta* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=cesta>

Samotné slovo *cesta* bylo nejčastěji překládáno jako *strada* či *via* (pokud bylo slova *cesta* použito ve smyslu *části povrchu zvlášť upravené pro chůzi nebo pro dopravu* či *ve smyslu směru, dráhy k nějakému cíli*), případně *viaggio*, *percorso* či *cammino* (ve významu *pohybu k nějakému cíli; cestování*). V případě spojení užívaných v přeneseném významu (tj. *frazémů*) bylo užíváno povětšinou výrazů *via*, *strada*, případně *cammino* nebo *percorso*. Zdá se tak, že až na výjimky (např. *přen. ultimo viaggio*) spojení mající přenesený význam nevyužívají téměř výrazu *viaggio*. U frazémů pak do překladů pronikaly i další výrazy jako *modo* či *alternativa* (např. *přen. další cesta – altro modo/alternativa*), italské ekvivalenty českých frazémů pak měly často i opisný charakter a slovo *cesta* vůbec neobsahovaly (např. *přen. vracet se stejnou cestou – ritornare sui propri passi*). Tento jev bylo ovšem možné samozřejmě pozorovat i u spojení s doslovným významem.

Nalezeno bylo také obrovské množství *frazémů*, oproti ostatním heslům však u kolokací slova *cesta* byly téměř vždy nalezeny i jejich překlady v *InterCorpu*.

Rozpoznala jsem celkem 11 *termínů*, a sice: *příjezdová cesta* (*passo carraio*), *zpáteční cesta* (*viaggio*, *biglietto*, *volo*, ... *andata e ritorno*), *dýchací cesty* (*vie respiratorie*), *křížová cesta* (*via crucis*), *močové cesty* (*vie urinarie*), *úniková cesta* (*uscita di sicurezza*), *vodní cesta* (*idrovia/via navigabile*), *(železniční) dopravní cesta* (*via di trasporto/infrastruttura ferroviaria*), *horní dýchací cesty* (*vie aeree superiori*), *spalinová cesta* (*překlad nedohledán*). Přítomna byla rovněž 2 *propria*: *Královská cesta* (*Via reale*) a *Svatojakubská cesta* (*Cammino di Santiago*).

U kolokací *příjezdová cesta* a *zpáteční cesta* jsem posoudila daná adjektiva jako *monokolokabilní*. U slova *příjezdový* jsem v korpusu SYN2015 sice dohledala až 16 možných kolokátů, nicméně preference kolokátu *cesta* je jednoznačná. Obdobně tomu bylo i u spojení *zpáteční cesta* (až 12 možných kolokátů, ale opět preference kolokátu *cesta*).

Zajímavé bylo rovněž pozorovat, zda se kolokace vyskytují běžně v *singuláru* i *plurálu* nebo zda preferují pouze jedno z čísel. Výhradně v množném čísle se vyskytovala spojení *močové cesty*, *horní dýchací cesty* a *dýchací cesty*. Vzhledem k tomu, že se jedná o kolokace mající co dočinění s orgány lidského těla, které jsou složené z více částí („cest“), jejich výskyt v plurálu není překvapující. Naopak pouze v singuláru se také vyskytovalo několik kolokací. Jednalo se o *propria*, a sice *Svatojakubská cesta* a *Královská cesta*. U *proprií* není výskyt singuláru neočekávaný, snad u *Královské cesty* by se daly dohledat i případy použití tohoto spojení v plurálu – *Královských cest* je v Evropě hned několik. Výhradně v singuláru byly

použity i kolokace *celá cesta, poslední cesta, správná cesta a nejprůmějšší cesta*, a to v jejich doslovném i přeneseném významu. O důvodech lze jen spekulovat, všechna zmíněná spojení lze určitě uvažovat, v některých případech, i v plurálu. Určitou zvláštnost představovalo také spojení *přirozenou cestou*, které se sice v češtině vyskytovalo výhradně v singuláru, v italštině jsem jej však dohledala i v plurálu (*attraverso le vie naturali*).

2.3.2 Heslo cena

Oproti heslu předchozímu byla analýza hesla *cena* poměrně snadná. Nad frekvenčně stanovenou hranicí zůstalo k analýze celkem 57 kolokací. Kolokace měly často terminologický či původem terminologický charakter a zřejmě z tohoto důvodu lze u analyzovaných kolokací hesla *cena*, až na výjimky, hovořit o jejich monosémním charakteru. Tyto výjimky představovaly jen kolokace *velká cena, zvláštní cena, národní cena, státní cena* a *malá cena*. Ve všech případech mají tyto kolokace 2 významy, a sice ceny ve smyslu *hodnoty zboží vyjádřené v penězích* (překládané jako *prezzo/valore*, význam 1 dle Slovníku spisovného jazyka českého, dále jen „SSJČ“) nebo ve smyslu *odměny* (překládané jako *premio*, význam 3 dle SSJČ)⁹⁷.

U hesla *cena* jsem našla překlad pouze 1 frazému: *zaplatit vysokou cenu* (*pagare un prezzo alto*). Tento fakt bych také přikládala „terminologickému rázu“ tohoto hesla.

Termínů již bylo více, zaznamenala jsem *Nobelova cena* (*Premio Nobel*), *kupní cena* (*prezzo d'acquisto*), *výkupní cena* (*prezzo alla prodizione/prezzo d'acquisto*), *tržní cena* (*prezzo di mercato*), *nabídková cena* (*prezzo d'offerta*), *spotřebitelská cena* (*prezzo al consumo*), *Pulitzerova cena* (*Premio Pulitzer*), *národní cena* (*prezzo nazionale*), *státní cena* (*prezzo statale*), *maloobchodní cena* (*prezzo al minuto/dettaglio/consumo*). Mezi termíny by bylo možné jistě řadit i další spojení, na druhou stranu jsem i u řady zde jmenovaných termínů váhala, jestli je vůbec ještě takto označit: převážná většina z nich dnes tvoří už běžnou součást i neodborných textů či mluvy a jen těžko lze nastavit pomyslnou hranici.

Nalezla jsem rovněž 2 *monokolokabilní adjektiva*, a to u spojení *výkupní cena* a *vyvolávací cena*. V případě *výkupní ceny* jsem v korpusu SYN2015 našla kromě *ceny* dalších 9 možných kolokátů, jejich výskyt byl však velmi ojedinělý, preference substantiva

---

⁹⁷ Srov. Havránek, Bohuslav et al. *Slovník spisovného jazyka českého: cena* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=cena>

cena byla nesporná. Obdobně tomu bylo i u kolokace *vyvolávací cena* – až 12 možných kolokátů vyjma ceny, která je ovšem také bezpochybně preferována.

Kolokace hesla *cena* nevykazovaly žádné zvláštnosti, co se jejich použití v *plurálu* či *singuláru* týče. Všechna spojení byla přítomna v obou číslech, přestože u řady z nich bylo možno pozorovat příklon spíše k jednomu z nich. Určitou výjimku snad představují spojení *spotřebitelské ceny* (kterého je užíváno až na ojedinělé výjimky v plurálu) a spojení *celková cena* (které se naopak téměř výhradně vyskytuje v singuláru).

2.3.2 Heslo *oko*

Počet frekvenčně významných kolokací byl tentokrát 51. Slovo *oko* bylo překládáno do italštiny vždy jako *occhio*, výjimku představovalo v některých případech pouze spojení *jinýma očima* (překládané *in un altro modo*). Přestože i slovo *oko* je polysémní, překlady nalezené v *InterCorpu* odpovídaly většinou pouze jeho významu jako *zrakového orgánu* (význam 1 dle SSJČ⁹⁸). Více významů bylo třeba odlišit pouze u překladu spojení *rybí oko* a *volské oko* – v obou případech byl nalezen i význam slova *oko* jako *předmětu, který je svým tvarem nebo funkcí připomíná* (význam 1, resp. význam 3 dle SSJČ). Těmito „předměty“ byly *occhio di bue*, známý též jako *seguipersona*, a *occhio di pesce*, druh fotografického nebo kinematografického objektivu. V obou případech se tedy jednalo o *termíny*, které se kromě těchto dvou případů mezi kolokacemi hesla *oko* nevyskytovaly.

Doslovný význam slova *oko* byl pak případně rozšířen ještě řadou spojení s přeneseným významem. Nalezla jsem následující *frazémy*: *mít otevřené oči* (*aprire bene gli occhi/tenere occhi aperti*), *(ne)věřit vlastním očím* (*(non) credere ai propri occhi*), *snít s otevřenýma očima* (*sognare a occhi aperti*), *zavázané oči* (*occhi bendati*), *volské oko*⁹⁹ (*uovo all'occhio di bue*), *skleněné oči* (*occhi lucidi/vitrei*), *šlápnout někomu na kuří oko* (*pestare i calli a q, příp. Infastidire/offendere q*), *nové oči* (*occhi nuovi, diversi/altri occhi*, případně *dívat se novýma očima* (*guardare con gli occhi nuovi*)) a konečně *jinýma očima* (*in un altro modo/con altri occhi/con occhi nuovi*).

Monokolokabilní adjektiva jsem u kolokací hesla *oko* nenalezla žádná.

Některá spojení se opět vyskytovala pouze v jejich specifickém tvaru, jednalo se např. o kolokaci *pouhé oko*, která byla přítomna pouze ve tvaru *pozorovatelný/viditelný pouhým*

⁹⁸ Srov. Havránek, Bohuslav et al. *Slovník spisovného jazyka českého: oko* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=oko>.

⁹⁹ Volské oko bych spíše označila za kvazifrázém terminologické povahy

okem (visibile/osservabile a occhio nudo) nebo o spojení *jiné oči*, které se vyskytovalo pouze v přeneseném významu a ve specifickém tvaru *jinýma očima (in un altro modo/con altri occhi/con occhi nuovi)*.

Většina kolokací se vyskytovala pouze v *plurálu*, protože oko je párovým orgánem. Výhradně v *singuláru* se vyskytovaly kolokace *levé oko (occhio sinistro)*, *pravé oko (occhio destro)*, *pouhým okem (a occhio nudo)*, dále pak oba termíny, tj. *fish eye objektiv (occhio di pesce)* a *followspot (occhio di bue)*. Nutno ovšem podotknout, že u všech analyzovaných kolokací by bylo jistě možné uvažovat jejich použití v obou číslech.

Spíše pro zajímavost bych ráda uvedla, že kolokace hesla *oko* byly často *synonyma*, čemuž odpovídaly i často se překrývající překlady do italštiny. Znatelné to bylo především u spojení *vytřeštěné / vykulené / vypoulené / vyvalené oči* (překlad *occhi spalancati / sbarrati / sgranati* byl nalezen u všech vyjmenovaných kolokací), ale i v dalších případech jako *červené / zarudlé oči (occhi rossi* u obou spojení) či *přivřené / přimhouřené oči (occhi socchiusi* u obou spojení). Neméně zajímavá mi připadá záměna adjektiv *volský* a *býčí* u některých překladů mezi češtinou a italštinou, konkrétně se jednalo o kámen, který je v češtině nazýván *býčí oko*, ale v italštině se mu říká *occhio di bue*.

2.3.4 Heslo slovo

U hesla *slovo* jsem analyzovala 35 frekvenčně významných kolokací. Původně jich bylo o několik více, nicméně i u tohoto hesla bylo nutné ručně vytrdit několik *volných spojení* typu *anglické slovo, německé slovo, latinské slovo* apod. Analýza konkordancí tohoto hesla mě také přivedla na další nedostatek nastaveného vyhledávání – mezi frekvenčně významné kolokace se dostala i spojení typu *v širším slova smyslu* či *v užším slova smyslu*, kde se ovšem adjektiva *širší* a *užší* neváží k substantivu *slovo*, ale k substantivu *smysl*. I tato spojení byla tedy eliminována.

Některé z kolokací vykazovaly i v překladech polysémii, v případě potřeby jsem v příloze obsahující toto vypracované heslo *slovo* opět uvedla konkrétní významy (dle SSJČ¹⁰⁰). V drtivé většině případů se však daných kolokací účastnilo *slovo* v 1. významu dle SSJČ, tj. jako „*sled hlásek, které tvoří v jazyce ustálený a ve větě přemístitelný celek mající zřejmý význam věcný i mluvnický*“¹⁰¹.

¹⁰⁰ Srov. Havránek, Bohuslav et al. *Slovník spisovného jazyka českého: slovo* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=slovo>

¹⁰¹ Srov. tamtéž

Slovo bylo nejčastěji do italštiny překládáno jako *parola*, případně jako *termine*. Výjimku opět představovaly především některé frazémy a termíny, jejichž překlady budou popsány dále v textu.

Mezi kolokáty jsem nenašla žádné *monokolokabilní slovo*.

Přítomna, i v překladech, byla opět řada *frazémů*: *mít poslední slovo* (*avere l'ultima parola in qc*), *za dobré slovo* (*per un piatto di lenticchie*), *být cizím slovem pro někoho* (*essere/costituire un concetto estraneo/ una parola estranea per q*), *mít větší slovo* (*avere più/maggior voce in qc*), *dát někomu větší slovo* (*concedere/dare/conferire più peso/potere/maggior voce a q*), *mít konečné slovo* (*avere l'ultima parola in qc*), *mít rozhodující slovo* (*avere il potere decisionale, imporre la propria volontà, decidere, avere il primato su qc; avere voce in capitolo*), *prázdná slova* (*lettera morta*).

Mezi všemi analyzovanými kolokacemi hesla slovo se vyskytly pouze tři *termíny*. Jednalo se o *cizí slovo* (*parola straniera*), *mluvené slovo ve smyslu voiceover* (*voce fuoricampo*) a *Boží slovo* (*parola di Dio/ del Signore/parola divina*).

Co se čísla týče, většina studovaných kolokací se vyskytovala v *singuláru* i *plurálu*. Našla se ovšem i spojení přítomna výhradně v *singuláru*: *jediné slovo* (*una (sola) parola*), *bez jediného slova* (*senza dire una parola*), *mít poslední slovo* (*avere l'ultima parola in qc*), *mluvené slovo ve smyslu voiceover* (*voce fuoricampo*), *čestné slovo* (*parola d'onore*), *Boží slovo* (*parola di Dio/del Signore/parola divina*), *dané slovo* (*la mia parola; parola data/promessa*), *psané slovo* (*scrittura; parola scritta/stampata*), *mít hlavní slovo* (*avere ultima parola in qc*), *rozhodující slovo* (*voce in capitolo*), *mít rozhodující slovo* (*avere voce in capitolo*).

2.3.5 Shrnutí výsledků analýzy

Pokusím se zde propojit výsledky, ke kterým jsem došla u jednotlivých analyzovaných hesel, a nastínit případné nedostatky provedené analýzy:

- Použitá metoda vyhledávání kolokací má svoje nedostatky: ve výsledných konkordancích jsem totiž nenašla jen kolokace, ale i řadu volných spojení, parole polirematiche, resp. víceslovných pojmenování, termínů a frazémů. Navíc, u mnohým nalezených kolokací, přestože frekvenčně významných v rámci SYNU2015, nepovažuji osobně za nutné, aby byly zaznamenány i ve slovnících či případné databázi. Důvodem je jejich snadný doslovný překlad.

- Problémem byla i nereprezentativnost překladů nalezených v *InterCorpu*. Se snižující se frekvencí výskytu analyzovaných kolokací v rámci *SYNU2015* klesalo i množství nalezených překladů v *InterCorpu*. U posledních hesel bylo tak běžné, že *InterCorp* obsahoval třeba jen 3 příklady. To je samozřejmě velmi málo. Dosti často navíc analyzované kolokace nebyly přítomny ani ve slovníku *Lingea*, k překladu několika kolokací jsem tedy musela využít pouze svých omezených jazykových znalostí a tyto překlady následně ověřit v korpusu *Araneum Italicum Maius*.

- Některé kolokace, ale i frazémy neměly v překladech své přímé protějšky a byly opsány jinými slovy (přestože i v italštině existuje např. frazém *slápnout na kuří oko* (*pestare i calli a q*), k jeho překladu bylo často používáno i opisu *offendere q* nebo *infastidire q*). Jindy adekvátní překlad do italštiny vůbec neexistoval (např. u kolokace *mluvené slovo*). Mnohdy je určitě možné k překladu některé kolokace použít i jiné adjektivum než to, které se jí původně účastnilo, např. u spojení *zpevněná cesta*: v *Lingee* ani v *InterCorpu* se tato kolokace nevyskytovala, pravděpodobně ani adekvátní překlad neexistuje. Osobně jsem se přiklonila k překladu *strada pavimentata*, odhaduji však, že rodilí mluvčí by často použili i spojení *strada asfaltata*.

- Nutno upozornit i na fakt, že přestože v korpusu *SYN2015* jsem našla spoustu frazémů, už se mi, bohužel, nepodařilo najít v *InterCorpu* jejich překlady. Vyhledávání a případný překlad frazémů, i když obsahujících mnou analyzovaná kolokační spojení, není přímým předmětem této práce, takže jsem zaznamenala jen ty, jejichž překlad se mi v *InterCorpu* podařilo dohledat.

- U frazémů se i tak podařilo odhalit další zajímavý fakt: u hesla *cesta* bylo patrné, že italské frazémy až na výjimky tíhnou k využívání pouze některých z italských ekvivalentů slova *cesta*, a to *strada* a *via*, tj. výrazů používaných zejména pro vyjádření cesty jako *konkréty*. Vzhledem k tomu, že u ostatních hesel nebylo často možné dohledat adekvátní překlady případných frazémů, nemůžu u nich bohužel vyvodit obdobné závěry, ale určitě i tato problematika by mohla představovat zajímavé téma pro další výzkum.

- Použitá čtyři hesla byla velice různorodá, ale i přesto lze u jejich kolokací pozorovat podobné rysy: některá spojení tíhnou více k singuláru, jiná k plurálu, některá se vyskytují pouze v jednom konkrétním specifickém tvaru¹⁰². Tento jev není

---

¹⁰² Podrobněji viz. předchozí podkapitola *Výsledky analýzy jednotlivých hesel*

předvídatelný (výjimku by mohla představovat snad jen *propria*) a bylo by tedy zapotřebí jej vždy zachytit i ve slovnících (často tomu tak totiž dodnes není) či případné databázi.

- Co se *singuláru a plurálu* týče, z analýzy je zřejmé, že číslo si nezachovává svoji platnost napříč jazyky, zatímco např. spojení *přirozenou cestou* se vyskytuje v češtině výhradně v singuláru, v italštině i v plurálu (*attraverso le vie naturali*).

- Častým problémem, na který mě upozornilo především heslo *cesta*, je polysémie mnohých spojení. Přestože většina analyzovaných kolokací v rámci konkordancí přítomných v korpusu *SYN2015* polysémii vykazovala, už tomu tak často nebylo u nalezených překladů přítomných v *InterCorpu*. Pro případné další zpracování některých kolokací ve slovníku či databázi by tedy bylo jistě potřeba jejich dalšího podrobnějšího rozboru, který se bude opírat o reprezentativnější zdroje s větším objemem dat, než představoval *InterCorp*.

- Určité zvláštnosti hodné naší pozornosti vykazovaly i některé termíny, v češtině např. spojení *příjezdová cesta* může i nemusí být termínem a odbornost daného spojení posuzujeme hlavně dle kontextu a dle jeho konkrétního praktického využívání v soudobém jazyce. V italštině této kolokaci odpovídá řada překladů, ale pouze jediný z nich bych označila opravdu za termín, a to *passo carraio*. Obdobně tomu bylo i u dalších termínů. Zdá se tak, že zatímco italština si v některých případech pro odborné termíny nechává vyhrazeno jedno (či více) z možných spojení a ostatní synonymní výrazy si ponechává pro běžný jazyk, u češtiny tomu tak není.

Závěr

V teoretické části této práce, konkrétně v její první kapitole jsem se pokusila o vytyčení cílů, které tato práce bude sledovat. V této podkapitole bych ráda shrnula, zda se mi na otázky, které jsem si položila, podařilo vůbec odpovědět a jak.

- Jak definovat kolokaci a je vůbec možné stanovit její hranice?

Nejprve bych se ráda pozastavila u samotných kolokací, hlavně tedy u toho, zda má cenu je definovat a zda existují konkrétní hranice mezi *kolokací*, *volným spojením*, *termínem*, *frazémem* a *parole polirematiche*, resp. *víceslovným pojmenováním*. Jak bylo vysvětleno v metodice práce na začátku této kapitoly, při své analýze jsem vycházela z kvantitativního pojetí kolokací. Kolokace zvolených hesel jsme se tedy pokusili vymezit na základě frekvenčně významného souvýskytu jednoho ze čtyř substantiv s adjektivy. Moje analýza nicméně ukazuje, že takový souvýskyt nás ještě nutně nemusí dovést ke kolokaci. Jak již bylo popsáno u výsledků jednotlivých hesel, často jsem po korpusové analýze musela výsledky dále protřídit, protože se mezi ně dostala řada volných spojení, nemluvě o obrovském množství frazémů, které bylo rovněž nutno odlišit.

Troufám si tedy tvrdit, že definovat kolokaci pouze na základě frekvenčně významného souvýskytu slov není dostačující. Kvalitativní metodě je vyčítáno, že pojímá kolokaci škálovitě. Naše analýza ovšem nepřinesla o moc lepší výsledek: kolokace se v ní také de facto pohybuje mezi volným spojením a frazémem bez toho, že by se nám podařilo dospět k nějakému konkrétnějšímu vymezení. Jsem toho názoru, že nalézt opravdu vždy platnou definici kolokace je nesmírně obtížné a pouze další budoucí výzkumy nám ukáží, zda je to vůbec možné.

- Co jsme vlastně provedenou analýzou našli?

Jak již bylo uvedeno, mezi analyzovaná spojení pronikly kromě kolokací také frazémy, volná spojení, termíny a parole polirematiche, resp. víceslovná pojmenování. Problémem je, že jen těžko by se podařilo nastavit parametry vyhledávání tak, aby výsledky byly přesnější. Kolokace, frazémy a volná spojení se od sebe liší, nicméně i přes veškeré snahy bude nutné nadále zapojit lidský faktor pro jejich rozdělení v rámci korpusové analýzy. I tento závěr potvrzuje mé tvrzení v předchozím odstavci, že kolokace vlastně přesně definovat nelze – pokud by to bylo možné, pak by jistě bylo možné i najít takové nastavení parametrů vyhledávání v korpusu, které by nás přivedlo pouze ke konkordancím obsahujícím kolokace.

Nicméně i přes veškeré problémy, popsané v předchozích odstavcích, je třeba říci, že vytyčený úkol praktické části této práce, tj. vyhledání a následný překlad nejčastějších kolokací zvolených hesel, byl splněn.

- Zachovávají si české kolokace svůj charakter i po překladu do italštiny?

Před vyslovením jakéhokoliv závěru v této oblasti bych ráda podotkla, že z mé pozice (jako „nerodilého mluvčího“) jen těžko mohu posoudit, zda si české kolokace zachovávají svůj charakter i po jejich překladu do italštiny. Po analýze překladů všech studovaných kolokací jsem nicméně došla k závěru, že tomu tak většinou je. Našla jsem však i spojení jako např. *parola detta/pronunciata* (česká kolokace *vyřčené slovo*), které bych posoudila spíše jako volné syntagma. Dobrým ukazatelem toho, že italský ekvivalent české kolokace není vždy také kolokací, by mohl být fakt, že u některých českých kolokací bylo velmi obtížné najít adekvátní překlad a byly často opsány jinými slovy, jak tomu bylo např. u kolokace *mluvené slovo*: v italštině jí odpovídal překlad *parola parlata*, ale nepovažuji jej za úplně přesný, i proto asi bylo často v nalezených příkladech toto spojení opsáno jinak. Uvedu alespoň jeden příklad za všechny:

Mluvené slovo je v parlamentu posvátné. In un parlamento i discorsi sono sacrosanti.

V drtivé většině případů si však, dle mého názoru, analyzované kolokace adjektivum-substantivum zachovávají svoji platnost napříč jazyky. Tuto skutečnost by bylo ovšem nutné dále ověřit na kolokacích, kterých se účastní i jiná substantiva.

Z výsledků této práce se tedy kolokace jeví sice jako jen těžko definovatelný jev, který je však živou součástí soudobého českého i italského jazyka, přinejmenším ty nejfrekventovanější. Přestože překlad českých kolokací do italštiny je často doslovný, a tedy i předvídatelný, není to pravidlem. Při moderní výuce jazyků tak považuji za stěžejní se na tuto oblast, která byla dodnes často opomíjena, zaměřit a zpřístupnit ji studentům. Případná databáze česko-italských kolokací by byla určitě obrovským přínosem, jen by bylo třeba se u analýzy překladů opírat i o další zdroje než jen o ty, ze kterých jsem při své práci vycházela já.

Resumé

Tato bakalářská práce vznikla jako součást pilotního výzkumu pro zvažovaný *projekt databáze česko-italských a česko-španělských kolokací*, vedeného Ústavem románských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Jejím cílem je na konkrétních případech prověřit reálnost tohoto projektu, a to s ohledem zejména na použitou metodu vyhledávání frekvenčně významných kolokací adjektivum – substantivum zvolených nejfrekventovanějších českých substantiv a na vybrané zdroje překladů.

V teoretické části byly nejprve definovány některé pojmy (*slovo, lexém, víceslovné pojmenování, parole polirematiche, termín a frazém, respektive idiom*) a další jevy (*kolokabilita, sémantická kompatibilita, kolokační paradigma a monokolokabilní slova*), které s kolokacemi úzce souvisí. V poslední kapitole teoretické části jsou pak popsány soudobé přístupy ke kolokaci a její možné definice, a to zejména se zaměřením na její pojetí v české a italské lingvistice.

V praktické části byly nejprve stručně popsány použité zdroje. V první fázi vlastního výzkumu byly za pomoci korpusu SYN2015 vyhledávány nejfrekventovanější kolokace adjektivum – substantivum zvolených čtyř substantiv v češtině a jejich případné specifické formy. V druhé fázi pak byly dohledávány možné překlady všech nalezených spojení, a to za pomoci dostupných česko-italských slovníků a korpusů *InterCorp* a *Araneum Italicum Maius*. V posledních podkapitolách praktické části a v závěru jsou pak shrnuty výsledky provedené analýzy, její nedostatky a podněty k dalšímu výzkumu.

Riassunto

La tesi qui presentata fa parte integrante della pre-ricerca valutativa per la *banca dati delle collocazioni ceco-italiane e ceco-spagnole*, progettata dall'Istituto delle Lingue Romanze della Facoltà di Lettere dell'Università Carolina. Il suo obiettivo consiste nell'analisi dei metodi usati per la ricerca delle più frequenti collocazioni aggettivo – sostantivo in ceco e nella verifica di rappresentatività delle risorse usate per la loro traduzione.

Nei primi tre capitoli della parte teorica sono stati definiti alcuni termini (*parola, lessema, parole polirematiche, termine, espressione idiomatica*) e fenomeni (*collocabilità, compatibilità semantica, paradigma di collocazione, parole monoccollocabili*), i quali sono strettamente connessi al termine collocazione. Nell'ultimo capitolo sono stati descritti gli approcci contemporanei alla collocazione e le sue possibili definizioni, particolarmente in considerazione della sua concezione nella linguistica ceca e italiana.

All'inizio della parte pratica sono state brevemente descritte le risorse usate. Nella prima fase dell'analisi stessa sono state ricercate in ceco le collocazioni aggettivo – sostantivo più frequenti dei quattro sostantivi prescelti e le loro eventuali forme specifiche. Nella seconda fase poi sono state valutate le possibili traduzioni di tutte le locuzioni trovate, con l'aiuto dei dizionari ceco-italiani, che erano a disposizione, e dei corpora *InterCorp* e *Aranum Italicum Maius*. Negli ultimi capitoli della parte pratica sono stati riassunti i risultati dell'analisi svolta, le sue carenze e gli stimoli per eventuali ulteriori ricerche.

Bibliografie

- Autorský kolektiv pracovníků Lingea.** *Italsko-český a česko-italský velký slovník*. Vydání 1. Brno: Lingea, 2015.
- BECCARIA, Gian Luigi.** *Dizionario di linguistica e di filologia, metrica, retorica*. Ristampa 4. Torino: Einaudi, 1994.
- CVRČEK, Václav – RICHTEROVÁ, Olga (eds).** *Korpusy Aranea* [online]. Příručka ČNK. [cit.2017-08-30]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:aranea>
- CVRČEK, Václav – RICHTEROVÁ, Olga (eds).** *Korpus InterCorp verze 9* [online]. Příručka ČNK. [cit.2017-09-11]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp:verze9>
- CVRČEK, Václav – RICHTEROVÁ, Olga (eds).** *Korpus SYN2015* [online]. Příručka ČNK. [cit.2017-09-11]. Dostupné z: <http://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2015>
- ČERMÁK, František – KŘEN, Michal.** *Frequency Dictionary of Czech: Core Vocabulary for Learners*. Vydání 1. London: Routledge, 2011.
- ČERMÁK, František.** *Idiomatika a frazeologie češtiny*. Vydání 1. Praha: Univerzita Karlova (skriptum), 1982.
- ČERMÁK, František.** Kolokace v lingvistice. In ČERMÁK, F. – ŠULC, M. (eds). *Kolokace*. Praha: NLN/ÚČNK, 2006.
- ČERMÁK, František.** *Lexikon a sémantika*. Vydání 1. Praha: NLN, 2010.
- ČERMÁK, František – HOLUB, Jan.** *Syntagmatika a paradigmatica českého slova. 1. Valence a kolokabilita*. Vydání 2 (dotisk). Praha: Karolinum, 1991.
- FILIPEC, Josef – ČERMÁK, František.** *Česká lexikologie*. Vydání 1. Praha: Academia, 1985.
- HAMPLOVÁ, Sylva.** *Mluvnice italštiny*. Vydání 1. Praha: Leda, 2004.
- HJELMSLEV, Louis.** *O základech teorie jazyka*. Přeložil František Čermák. Druhé, upravené a doplněné vydání, v nakl. Academia 1. Praha: Academia, 2016.
- HAVRÁNEK, Bohuslav et al.** *Slovník spisovného jazyka českého: cesta* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=cesta>
- HAVRÁNEK, Bohuslav et al.** *Slovník spisovného jazyka českého: cena* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=cena>
- HAVRÁNEK, Bohuslav et al.** *Slovník spisovného jazyka českého: oko* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=oko>
- HAVRÁNEK, Bohuslav et al.** *Slovník spisovného jazyka českého: slovo* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=slovo>

CHOMSKY, Noam. *Aspects of the theory of syntax*. Second printing. Cambridge: MIT Press, 1965.

Italský velký knižní slovník – základní informace [online]. [cit.2017-08-30]. Dostupné z <https://www.lingea.cz/italsky-velky-knizni-slovník.html>

JEŽEK, Elisabetta. *Lessico. Classi di parole, strutture, combinazioni*. Edizione seconda. Bologna: Il Mulino, 2005.

KLÉGR, Aleš. *Lexikální kolokace: základní přehled o vývoji a pojetí* [online]. Časopis pro moderní filologii, 2016, (98) 1. [cit. 2017-04-17]. Dostupné z http://casopispromodernifilologii.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/9/2016/09/ales_klegr_95-103-2.pdf

OBSTOVÁ, Zora. *Fenomeno della collocabilità ristretta nell'italiano di oggi*. Linguistica Pragensia, 2016, (26) 2.

RADVANSKÝ, Antonín. *Italsko-český a česko-italský technický slovník*. Dotisk 2000. Praha: Academia, 2000.

SAUSSURE, de Ferdinand. *Kurs obecné lingvistiky*. Přeložil František Čermák. Vydání 3., upravené, v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 2007.

ŠTICHAUER, Pavel. *Tvoření slov v současné italštině*. Vydání 1. Praha: Karolinum, 2007.

TOMAŠČÍNOVÁ, Jana. *Nominální kolokace v italském občanském zákoníku*. Nepublikovaná disertační práce, ÚRS, FF UK 2015. Vedoucí práce doc. PhDr. Jan Radimský, PhD.

VOGHERA, Miriam. Polirematiche. In GROSSMANN, M. – RAINER, F. (eds). *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2004.

Přílohy

CESTA

Možné významy slova CESTA dle Slovníku spisovného jazyka českého¹⁰³:

1. nepříliš široký pruh země ušlapaný/projetý a zvlášť upravený pro chůzi/jízdu menšími povozy
2. jakákoli dráha zřízená nebo zvolená pro chůzi, jízdu nebo dopravu; směr chůze (jízdy) k nějakému cíli; dráha
3. chůze, jízda, plavba, let, vůbec pohyb za nějakým cílem; pout', putování, cestování
4. způsob, směr/prostředek nějaké činnosti, nějakého jednání, usilování

1. dlouhá + delší + nejdelší cesta

- a. **lunga strada/via** (dle významu 2, dále uvádím vždy pouze číslo v závorce)
- b. **lungo viaggio/cammino/tragitto/percorso** (3)
- c. *přen.* **molta/lunga strada/via; lungo cammino/percorso** (4)

*I po šesti letech má před sebou Evropská unie **dlouhou cestu**. Sei anni dopo, l'Unione europea deve fare ancora **molta strada**.*

d. **delší + nejdelší cesta**

- **strada/via più lunga** (2)
  - **viaggio/percorso/tragitto/cammino più lungo/ via/strada più lunga** (3)
  - *přen.* **strada/via più lunga/un percorso/cammino più lungo** (4)
- e. **po dlouhé cestě** (3)
- **dopo un lungo viaggio/cammino**
  - *přen.* **dopo un lungo cammino**
- f. **mít před sebou dlouhou cestu** (2)
- **avere ancora molta strada da fare/percorrere; esserci ancora molta strada (molto) da fare/percorrere**

---

¹⁰³ Havránek, Bohuslav (eds). *Slovník spisovného jazyka českého: cesta* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=cesta>

Pořád ještě měli před sebou dlouhou cestu. Davanti a loro c'era ancora molta strada da percorrere, ed essi avanzarono lentamente su per i pendii e giù per le valli.

- *přen.* avere ancora molta strada da fare/percorrere; esserci ancora molta strada (molto) da fare/percorrere

2. celá cesta (pouze singulár)

- a. **tutta la via/strada** (2)
- b. **tutto il tragitto/viaggio/ percorso/cammino** (3)

(po) celou cestu: (per/lungo) tutto il tragitto/viaggio/cammino/percorso

- c. *přen.* tutto il cammino/percorso/tutta la strada (2, 3)

3. *stav.* příjezdová¹⁰⁴cesta: **passo carraio, via/viale/vialetto d'accesso/d'ingresso**
(1)

4. zpáteční¹⁰⁵ cesta

- a. **via del ritorno** (2)
- b. **ritorno, viaggio del ritorno** (3)
- c. *termín* **viaggio, volo, biglietto, ... andata e ritorno** (3)

Sulle vetture che effettuano tali corse dirette saranno applicate tariffe speciali ridotte di andata e ritorno e cioè Roma-Bagni e viceversa L. 6.50, Tivoli-Bagni e viceversa L. 4.40. (AIM¹⁰⁶)

d. **na zpáteční cestě**

- **sulla strada/via del ritorno** (2)
- **al ritorno** (3)

5. jiná cesta

- a. **altra via/strada** (2)
- b. *přen.* **altri mezzi/altro modo/altra via/strada/possibilità; strada diversa/percorso/cammino diverso** (4)

Žádná jiná cesta neexistuje. Non c'è altro modo.

c. **dát se/jít/zvolit jinou cestou:**

- **prendere/seguire/scegliere/trovare un'altra strada/via** (2)

---

¹⁰⁴ Monokolokabilní slovo

¹⁰⁵ Monokolokabilní slovo

¹⁰⁶ Použité příklady takto označeny byly vyhledány v korpusu Araneum Italicum Maius

- *přen.* **prendere/seguire/scegliere/trovare un'altra strada/via; strada diversa/percorso/cammino diverso (4)**
- 6. *anat.* **dýchací cesty: le vie respiratorie** (pouze plurál) (2)
onemocnění/infekce dýchacích cest: infezioni/affezioni/malattie (delle vie) respiratorie
- 7. **dobrá + lepší + nejlepší cesta**
  - a. *přen.* **buona via/buona strada; buon modo/mezzo (4)**
  - b. **lepší + nejlepší cesta: *přen.* (la) strada/via migliore; (il) modo/mezzo migliore (4)**
  - c. **být na dobré/nejllepší cestě: *přen.* essere sulla buona strada/via; percorrere strada giusta/essere al buono (4)**

Siamo al buono. Je to na dobrý cestě.

- 8. **lesní cesta: strada/via forestale/boschiva; strada/via del bosco (1)**

po/na lesní cestě: lungo/su una strada boschiva/forestale

- 9. **polní cesta: strada/via campestre/di campagna/vicinale/carrozzabile/di campo/sterrata/non asfaltata (1)**

po/na polní cestě: lungo/su una strada/via campestre/di campagna/vicinale/carrozzabile/di campo/sterrata/non asfaltata

- 10. **služební cesta: viaggio di lavoro/d'affari, trasferta, missione (3)**

poslat někoho na služební cestu: Inviare q in trasferta/missione

na služební cestě: in trasferta/missione

- 11. **správná cesta** (pouze singulár)

- a. **strada/via giusta (2)**
- b. *přen.* **retta via/strada; strada/via giusta (4)**
- c. **být na správné cestě/jít správnou cestou**
  - **essere sulla strada/via giusta (2)**
  - *přen.* **essere/proseguire sul retto cammino/retta via/strada; sulla strada/via giusta (4)**
- d. **dát se správnou cestou:**
  - **imboccare la via/strada giusta (2)**
  - *přen.* **imboccare la via/strada giusta (4)**

12. jediná cesta (pouze singulár)

- a. **l'unica via/strada** (2)
- b. **l'unico viaggio** (3)
- c. *přen.* **l'unica via/strada/soluzione, l'unico mezzo/modo** (4)

13. další cesta:

- a. **altro viaggio**, většinou vyjádřeno jinak (3)
- b. *přen.* **altro modo/alternativa** (4)
- c. **vydat se na další cestu**
  - **riprendere/proseguire il cammino/rimettersi in cammino** (3)
  - *přen.* **riprendere/proseguire il cammino/rimettersi in cammino** (4)

14. *dopr.* dopravní cesta: **via di trasporto** (2)

dopr. **železniční dopravní cesta: infrastruttura ferroviaria**

[...] *podniky provozující pouze osobní železniční dopravu v rámci místní a regionální samostatné železniční* **dopravní cesty** [...] [...] *le imprese che effettuano esclusivamente servizi ferroviari per passeggeri sull'* **infrastruttura ferroviaria locale e regionale autonoma** [...]

15. křížová cesta (pouze singulár)

- a. *círk.* **via crucis** (3)
- b. *přen.* **via crucis/calvario** (4)

. *Kypr:* začátek **křížové cesty**. *Cipro:* Il **calvario** è cominciato.

16. vlastní cesta: *přen.* **proprio/il mio cammino/percorso; propria/la mia strada/via** (pouze singulár) (4)

přen. **jít vlastní cestou:** andare per la mia/propria strada/seguire la propria strada, scegliere/trovare la propria strada

Nehme každou zemi jít svou vlastní cestou. Lasciamo andare ogni paese per la propria strada.

17. stejná cesta

- a. **la stessa strada/via; lo stesso percorso** (2)
- b. *přen.* **la stessa strada/via; lo stesso percorso** (4)
- c. **vracet se stejnou cestou**
  - **ritornare per la stessa strada; ritornare sui propri passi** (2)
  - *přen.* **ripercorrere il cammino, ritornare sui propri passi** (4)

*Tveit vede in Rio+20 un'opportunità unica per i governi di **ritornare sui propri passi** ed accordarsi su una roadmap per il futuro sostenibile che vogliamo. (AIM)*

18. nová cesta

- a. **nuova via/strada** (1, 2)
- b. **nuovo viaggio** (3)
- c. *přen.* **nuova via/strada; nuovo percorso** (4)
- d. *přen.* **razit novou cestu: battere nuove piste, farsi/aprire/tracciare (una) (nuova) strada in qc** (4)
- e. *přen.* **hledat novou cestu: cercare/esplorare nuova strada/nuovo cammino/percorso** (4)

19. přístupová cesta: **strada/via d'accesso** (1, 2)

20. krátká + nejkratší cesta

- a. **via/strada corta** (2)
- b. **breve viaggio; percorso breve** (3)
- c. *přen.* **via/strada breve** (4)
- d. **nejkratší cesta**
  - **la strada/via più corta** (2)
  - **il viaggio più breve** (3)
  - *přen.* **la strada/via più corta/breve/rapida/diretta** (4)

21. poslední cesta (3)

- a. **ultimo/recente viaggio**
- b. *přen.* **ultimo viaggio/cammino** (pouze singulár)

*[...] že on, Matouš, ho neopustil **na jeho poslední cestě**, že je tu s ním a modlí se, aby smrt skosila Ješuu co možná nejdřív. [...] che lui, Levi, gli era accanto, che non lo aveva abbandonato **nell'ultimo cammino** e che pregava perché la morte portasse via Jeshua il più presto possibile.*

- c. *přen.* **doprovázet někoho na poslední cestě: accompagnare qc nell'ultimo viaggio**

22. *anat.* močové cesty: **vie urinarie** (pouze plurál) (2)

infekce močových cest: infezione alle/delle vie urinarie

23. dopr. vodní cesta: **idrovia/via navigabile/di navigazione** (2)

dopr. vnitrozemská vodní cesta: **acque interne/via di navigazione interna/via navigabile interna**

24. úniková cesta

a. **via di scampo/di fuga/di uscita**; *stav.* **uscita di sicurezza** (2)

b. *přen.* **via di scampo/di fuga/di uscita** (2)

25. zahraniční cesta: **viaggio/missione all'estero** (3)

26. životní cesta: *přen.* **filo/percorso/itinerario/viaggio della vita** (4)

[...] vždycky sledoval jejich životní cesty. [...] aveva sempre seguito il filo delle loro vite.

27. svatební cesta: **luna di miele/viaggio di nozze** (3)

jet na svatební cestu: **andare in/per viaggio di nozze/luna di miele**

28. prašná cesta: **strada sterrata/polverosa** (1)

29. přírozená cesta

přen. **přírozenou cestou**: **in maniera naturale/naturalmente/attraverso le vie naturali** (v češtině pouze singulár, v italštině i plurál) (4)

[...] aby byl písek hromaděn přírozenou cestou a aby se zabránilo jeho erozi. [...] per raccogliere la sabbia in maniera naturale e prevenirne l'erosione.

30. střední cesta

a. *přen.* **via di mezzo/compromesso** (pouze singulár) (4)

b. *přen.* **zlatá střední cesta**: **via di mezzo, aurea mediocritas, giusto mezzo/giusta via** (4)

L'approccio scientifico alla questione della disonestà indica in modo chiaro come, in materia morale come in tante altre della vita, l'aurea mediocritas sia spesso la rotta giusta da seguire. (AIM)

31. *přen.* možná cesta: **strada/via/modo possibile** (4)

přen. **jediná možná cesta**: **l'unica via/strada d'uscita/possibile, l'unico modo possibile** (4)

*V případě západního Balkánu, do něhož patří i Srbsko, se zdá, že zřejmě **jedinou možnou cestou** je přistoupení k EU. Nel caso dei Balcani occidentali e della Serbia, sembra che **l'unica via possibile** sia l'adesione all'Unione europea.*

32. značená cesta: v korpusech ani ve slovnících se nevyskytuje

33. daleká cesta: **viaggio in terre remote/viaggio lungo** (3)

34. pracovní cesta: **trasferta/missione** (3)

*Tato položka je určena k pokrytí nákladů na **pracovní cesty** národních a mezinárodních odborníků dočasně vyslaných do agentury. Stanziamento destinato anche a coprire le **missioni** intraprese da esperti nazionali o internazionali trasferiti presso l'Agenzia.*

35. šterková cesta: **viale/sentiero a ghiaia/ghiaioso/ coperto di ghiaia/sterrato** (1)

36. turistická cesta

a. **rotta/strada turistica/strada d'interesse turistico** (1, 2)

b. **viaggio turistico** (3)

37. hlavní cesta

a. **strada/via/rotta/sentiero principale; strada/via maestra; viale (centrale)** (1)

b. **canale principale (d'ingresso)** (2)

c. *přen.* **modo/mezzo principale; via/strada maestra** (4)

38. šťastná cesta

39. **buon viaggio** (pouze singulár) (3)

Šťastnou cestu!/: Buon viaggio!/: Addio!

Přát šťastnou cestu: augurare un buon viaggio

40. přímá + nejpřímější + nepřímá cesta

a. **strada/via diritta** (2)

b. **viaggio/trasferimento diretto** (3)

c. *přen.* **strada/via diretta, modo diretto; retta via** (pouze singulár) (4)

d. **nepřímá cesta**: *přen.* **modo indiretto/via indiretta** (pouze singulár) (4)

e. **odchýlit se od přímé cesty: declinare dalla retta via**

f. **nejpřímější cesta**

- **la strada/via più diretta** (2)

- *přen.* **la strada/via più diretta; il modo più diretto** (pouze singulár) (4)

41. obchodní cesta

- a. **rotta/via commerciale** (2)
- b. **viaggio d'affari/di lavoro** (3)

42. studijní cesta: **viaggio/visita di studio** (3)

43. spalinová cesta: ve slovnících ani v korpusech se nevyskytuje

44. snadná + snazší + nejsnazší + nesnadná cesta

- a. *přen.* **via/strada semplice/facile; soluzione facile** (4)
- b. **snazší cesta**
  - **via/strada più facile/semplce** (2)
  - *přen.* **via /strada più facile** (4)
- c. **nejsnazší cesta**
  - **la strada/via più facile/semplce** (2)
  - *přen.* **il modo più semplice; la strada/via più facile/semplce** (4)
- d. **nesnadná cesta**
  - **cammino faticoso** (3)
  - *přen.* **cammino faticoso** (4)

45. špatná cesta

- a. **brutta/pessima strada** (1, 2)
- b. *přen.* **strada/via sbagliata** (4)
- c. *přen.* **jít po špatné cestě/být na špatné cestě: sbagliare la strada, sbagliarsi, imboccare/prendere la strada sbagliata; trovarsi sulla strada sbagliata** (4)

46. úzká cesta

- a. **strada/via stretta; cammino/sentiero stretto** (1)
- b. *přen.* **via/strada stretta; cammino/sentiero stretto** (4)

47. bezpečná + nebezpečná + nejbezpečnější cesta

- a. **strada/via sicura; sentiero sicuro** (1, 2)
- b. **viaggio sicuro** (3)
- c. *přen.* **strada/via sicura; cammino/sentiero sicuro** (4)
- d. **nebezpečná cesta**
  - **strada/via pericolosa** (1, 2)
  - **viaggio pericoloso** (3)
  - *přen.* **strada/via pericolosa** (4)
- e. **nejbezpečnější cesta**: *přen.* **la via/strada più sicura** (4)

48. společná cesta

- a. **viaggio comune** (3)
- b. *přen.* **strada/via comune; percorso comune** (4)

49. horní cesta: vyskytuje se pouze ve spojení *anat.* **horní cesty dýchací: vie aeree superiori** (pouze plurál) (2)

50. jednoduchá + jednodušší + nejjednodušší cesta

- a. **percorso/viaggio facile/semplice** (3)
- b. *přen.* **strada/via facile/semplice; percorso/modo facile/semplice** (4)
- c. **jednodušší cesta**
  - **percorso/viaggio più facile/semplice** (3)
  - *přen.* **strada/via più facile/semplice; percorso/modo più facile/semplice** (4)
- d. **nejjednodušší cesta**
  - **il percorso più facile/semplice** (3)
  - *přen.* **la strada/via più facile/semplice; il percorso/modo più facile/semplice** (4)

51. stará cesta

- a. **vecchia strada/via** (1, 2)
- b. *přen.* **vecchia strada/via** (4)

52. různá cesta

- a. **diverso percorso; percorso diverso** (3)

*un piccolo borgo dominato dall'antica chiesa e da cui si dipartono **diversi percorsi** di grande interesse naturalistico... (AIM)*

*Krize se v různých zemích ubírá **různými cestami**. La crisi sta seguendo **percorsi diversi** nei vari paesi.*

- b. *přen.* **diversa via/strada; via/strada diversa; diverso percorso/modo; percorso/modo diverso** (4)

53. rychlá + nejrychlejší cesta

- a. **viaggio rapido; scorciatoia** (3)
- b. *přen.* **strada/via rapida/veloce; modo rapido/veloce; scorciatoia** (pouze sg.) (4)
- c. **nejrychlejší cesta**
  - **il viaggio più veloce** (3)
  - *přen.* **la strada/via più rapida/veloce, il modo più rapido/veloce** (4)

54. klikatá cesta

- a. **strada/via tortuosa** (1, 2)

- b. *přen.* **strada/via tortuosa** (4)

55. podobná cesta

- a. **strada/via simile** (2)
- b. **viaggio simile** (3)
- c. *přen.* **strada/via simile/analoga** (4)

56. soudní cesta: **via giudiziaria/legale** (pouze singulár) (4)

domáhat se čeho soudní cestou: far valere i propri diritti per/in via giudiziaria/per via legale/in sede giudiziaria

57. kamenitá cesta

- a. **strada pietrosa** (1)
- b. *přen.* **strada accidentata; cammino accidentato** (pouze singulár) (4)

58. duchovní cesta:

- a. **viaggio spirituale** (3)
- b. *přen.* **cammino/via/strada spirituale** (4)

59. zpevněná cesta: **strada/via pavimentata/asfaltata** (1)

60. asfaltová cesta: **strada/via asfaltata** (1)

61. Královská cesta:

- a. **Via reale (di Praga, Varsavia)** (pouze singulár) (2)
- b. **viaggio reale** (3)
- c. *přen.* **soluzione migliore** (4)

62. Svatojakubská cesta: **Cammino di Santiago** (pouze singulár) (2)

63. široká cesta: **ampia strada/via** (1)

64. velká cesta

- a. **grande strada/via** (1)
- b. **lungo viaggio** (3)

65. strastiplná cesta: *přen.* **percorso penoso/tortuoso** (pouze singulár) (4)

CENA

Možné významy slova CENA dle Slovníku spisovného jazyka českého¹⁰⁷:

1. hodnota zboží vyjádřená v penězích
2. vnitřní hodnota; význam, důležitost
3. odměna (v něj. soutěži ap.)

1. nízká + nižší cena

- a. **prezzi bassi/ridotti/inferiori**
- b. **mimořádně nízké ceny: prezzi stracciati**
- c. **za nižší cenu: a meno prezzo**

L'ho comprato a meno prezzo. Koupil jsem to za nižší cenu.

- d. **zboží nízké ceny: merce a basso costo**

Ciò aveva agevolato l'importazione dalla Cina di merci a basso costo. (AIM¹⁰⁸)

2. vysoká + vyšší cena

- a. **prezzi alti/elevati**
- b. **vyšší cena: prezzo più alto/elevato**
- c. **zaplatit (příliš) vysokou cenu**
- **pagare un costo/prezzo alto; pagare il fio**
- *přen.* **pagare un prezzo alto**

Amerika za vytrvalé směřování opačným směrem platí vysokou cenu. L'America sta pagando un prezzo alto per il fatto di continuare nella direzione opposta.

3. Nobelova cena

- a. **Il Premio Nobel/Nobel**
- b. **laureát Nobelovy ceny: insignito/vincitore del premio Nobel/ premio Nobel per**

4. velká + vyšší/větší cena

- a. **Gran Premio, Grand Prix (3)**

---

¹⁰⁷ Havránek, Bohuslav (eds). *Slovník spisovného jazyka českého: cena* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=cena>

¹⁰⁸ Použité příklady takto označeny byly vyhledány v korpusu Araneum Italicum Maius

b. mít velkou/vyšší/větší cenu: valere più, valere molto, valere molto di più, avere un grande valore; di grande valore (2)

5. průměrná cena: prezzo medio/la media dei prezzi

6. pořizovací cena: prezzo/valore/costo d'acquisto, d'acquisizione; prezzo di costo

7. hlavní cena: palio, il primo premio, Gran Premio, trofeo

dát co jako hlavní cenu pro vítěze: mettere qc in palio

8. ekon. kupní cena: prezzo di acquisto

9. doporučená cena: prezzo raccomandato

10. dobrá + nejlepší cena

a. buon prezzo; prezzo congruo/onesto

Online questo ALCATEL onetouch Idol 2 mini viene venduto attorno alle 150€, un prezzo congruo a quello che può offrire lo smartphone. (AIM)

b. za dobrou cenu: a buon mercato, a un buon prezzo

c. za nejlepší cenu: al miglior prezzo

d. koupit co za dobrou cenu: comprare qc a buon prezzo

11. orientační cena: prezzo indicativo, prezzo d'orientamento

12. ekon. výkupní¹⁰⁹ cena: prezzo alla produzione/d'acquisto

13. prodejní cena: prezzo di vendita

14. výhodná + výhodnější cena

a. prezzo vantaggioso

b. za výhodnou cenu: a buon prezzo; a prezzo vantaggioso

c. koupit co za výhodnější cenu: comprare qc a un prezzo migliore

d. nejvýhodnější cena: il prezzo più favorevole

[...] nejvýhodnější ceny ve třetích zemích určení při dovozu ze třetích zemí. [...] dei prezzi più favorevoli all' importazione, in provenienza dai paesi terzi, nei paesi terzi di destinazione.

15. ekon. tržní cena: prezzo di mercato

16. příznivá cena: prezzo ragionevole/conveniente/vantaggioso

za příznivou cenu: ad un prezzo favorevole/conveniente

17. základní cena: prezzo di base

---

¹⁰⁹ monokolokabilní slovo

18. vyvolávací¹¹⁰ cena: **prezzo di richiamo**

*[...] dosahovaly **vyvolávacích cen** a umělých snížení svých reklamních bloků nebo sponzorských činností. [...] praticando **prezzi di richiamo** e ribassi artificiali in relazione ai propri spazi pubblicitari o alle proprie azioni di sponsorizzazione.*

19. celková cena: **prezzo totale/finale/complessivo**

20. rostoucí cena: **aumento/impennata dei prezzi**

*[...] který byl vzhledem k tehdejším rychle **rostoucím cenám** potravin určen na finanční pomoc pro rozvojové země. [...] alla luce dell'**impennata dei prezzi** alimentari di quel periodo.*

trvale/stále rostoucí ceny: prezzi in continua salita/crescita/ascesa; continuo/costante aumento dei prezzi

21. přijatelná cena: **prezzo accessibile/accettabile/ragionevole/abbordabile**

za přijatelnou cenu: **a un prezzo accessibile/accettabile/ragionevole/abbordabile**

22. prestižní cena: **premio prestigioso**

23. rozumná cena: **prezzo ragionevole**

za rozumnou cenu: **a prezzo contenuto/moderato/prezzo ragionevole/accessibili**

24. ekon. nabídková cena: **prezzo d'offerta**

25. stejná cena: **lo stesso prezzo**

za stejnou cenu: **allo stesso prezzo**

26. konečná cena: **prezzo finale**

27. zvláštní cena

a. **premio speciale (3)**

b. **prezzo speciale (1)**

28. zajímavá cena: **prezzo interessante/competitivo**

*Hlavním lákadlem jsou **zajímavé ceny** [...] La ragione principale sono i **prezzi** molto **competitivi** [...]*

---

¹¹⁰ monokolokabilní slovo

29. zvýhodněná cena: **prezzo agevolato**

za zvýhodněnou cenu: a prezzo agevolato/sovvenzionato; a tariffe preferenziali

30. současná cena: **prezzo attuale**

při současné ceně: al prezzo attuale/corrente

31. literární cena: **premio letterario**

32. *ekon.* spotřebitelská cena: **prezzo al consumo**

index spotřebitelských cen: indice dei prezzi al consumo

[...] vzhledem k tomu, že evropský index spotřebitelských cen (EISC) dosáhl hodnoty 98,6 v prosinci 1995 a 100,7 v prosinci 1996. [...] considerando che l'indice europeo dei prezzi al consumo (IPCE) era pari a 98,6 per il dicembre 1995 e a 100,7 per il dicembre 1996.

33. Pulitzerova cena: **Il Premio Pulitzer**

34. akční cena: **prezzo promozionale/speciale**

35. hudební cena: **premio musicale**

36. aktuální cena: **valore/prezzo attuale**

37. národní cena

a. premio nazionale (3)

b. *ekon.* prezzo nazionale (1)

Príslušný orgán opraví základní národní cenu na třídu. L'autorità competente corregge il prezzo nazionale iniziale per classe, al fine di tener conto.

38. státní cena

a. premio statale (3)

b. *ekon.* prezzo statale (1)

[...] quando eccezionalmente, compare un prodotto con il prezzo statale, non arriva mai al consumatore, fagocitato immediatamente dagli addetti [...](AIM)

39. hodnotná cena: **premio di valore**

40. původní cena: **prezzo iniziale**

41. maximální cena: **prezzo/tariffa massima**

42. filmová cena: **premio cinematografico**

43. běžná cena: **prezzo normale/corrente/attuale**

v běžných cenách: ai prezzi correnti/normali/attuali

44. výroční cena: **premio annuale**

45. světová cena: **prezzo mondiale; prezzo di qc a livello mondiale**

*Důsledkem je skutečnost, že kvůli vysoké poptávce jsou vysoké i **světové ceny** ethanolaminů. Il **prezzo** dei vari tipi di etanolamina **a livello mondiale** è quindi elevato poiché elevata è la domanda di tale prodotto.*

46. výsledná cena: **prezzo finale**

47. skutečná + neskutečná cena

a. prezzo effettivo/praticato; valore reale

b. neskutečné ceny: prezzi astronomici/prezzi da pazzi

*In una città come Roma ci sono più di 200 mila appartamenti sfitti, ma a **prezzi astronomici**, quindi sono inaccessibili alla maggioranza delle persone. (AIM)*

48. koncová cena: **prezzo finale**

49. předpokládaná cena: **prezzo previsto/ipotetico**

50. klesající cena: **calo/caduta/crollo dei prezzi; prezzi in diminuzione, diminuzione dei prezzi**

51. slušná cena: **prezzo corretto/giusto/adeguato**

za slušnou cenu/slušné ceny: a prezzo onesto/a prezzi ragionevoli/a buon prezzo/ad un giusto prezzo

52. nová cena: **nuovo prezzo; nuova tariffa**

53. věcná cena: **premio materiale**

*Una giuria di esperti, invece, proclamerà un secondo vincitore (ma non so se ci sia un **premio materiale** anche per lui). (AIM)*

54. *ekon.* maloobchodní cena: **prezzo al minuto/ al dettaglio/al consumo**

55. dnešní cena: **prezzo odierno**

při dnešních cenách: alla quotazione odierna

*Při **dnešních cenách** by to dělalo o 10 miliard USD více. Alla **quotazione odierna**, l'importo sarebbe superiore di 10 miliardi di dollari.*

56. malá + menší cena

- a. **piccolo premio (3)**
- b. **piccolo prezzo/prezzo minore (1)**
- c. **mít menší cenu: valere meno/contare meno**

57. minimální cena: **prezzo minimo**

za minimální cenu: al prezzo minimo

OKO

Možné významy slova OKO dle Slovníku spisovného jazyka českého¹¹¹:

1. zrakový orgán
2. klička, smyčka, kroužek z růz. materiálu
3. věc, předmět n. jeho část připomínající nějak (zprav. kulatým tvarem) oko
4. jednotka v kartách, v loterii ap.
5. druh karetní hry

1. vlastní oči (pouze plurál)

- a. **na vlastní oči: con i propri occhi, con i miei stessi occhi, a occhi veggenti**

vidět na vlastní oči: vedere qc con i (miei) propri occhi

- b. *přen.* **(ne)věřit vlastním očím: (non) credere ai propri occhi**

2. modré oči (pouze plurál)

- a. **occhi azzurri/celesti/blu**

- b. **světle modré oči: occhi azzurro chiaro/azzurri/celesti**

- c. **tmavě modré oči: occhi blu scuro**

3. zavřené oči (pouze plurál)

- a. **occhi chiusi**

- b. **se zavřenýma očima: con gli occhi chiusi**

- c. **mít zavřené oči: avere/tenere gli occhi chiusi**

4. hnědé oči (pouze plurál)

- a. **occhi castani/nocciola/marroni/bruni/scuri**

- b. **světle/tmavě hnědé oči: occhi marrone/castano chiaro/scuro; occhi nocciola**

5. zelené oči (pouze plurál)

- a. **occhi verdi**

- b. **jasně zelené oči: brillanti occhi verdi**

6. tmavé oči: occhi scuri (pouze plurál)

7. otevřené oči (pouze plurál)

- a. **occhi aperti/spalancati**

- b. **s otevřenýma očima: a/con occhi aperti**

---

¹¹¹ Havránek, Bohuslav (eds). *Slovník spisovného jazyka českého: oko* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=oko>

c. mít otevřené oči

- **avere gli occhi aperti**
- *přen.* **dávat si pozor: aprire bene gli occhi /tenere occhi aperti**

d. snít s otevřenýma očima

e. sognare a occhi aperti (1)

[...] lì dove le lepri alpine **sognano a occhi aperti** e di colpo, spaventate da un rumore, sfrecciano via al gran galoppo. (AIM¹¹²)

f. *přen.* sognare a occhi aperti

Pozoruj, Sinuhete, že sníš s otevřenýma očima, ačkoliv jsem tě měl za rozumného člověka. Mi accorgo che tu sogni ad occhi aperti, Sinuhe, mentre io ti avevo giudicato un uomo di buonsenso.

8. velké oči (pouze plurál)

a. occhi grandi/ tutto occhi

*Io ero lì che graffiavo il naso ad un bestione di rottwailer talmente sfigato che nel quartiere lo chiamavamo: “Ritenta...sarai più fortunato” e mi arriva alle spalle quest’altro cane senz’anima, **tutto occhi** e denti, una bocca lunga un metro e mi fa fuori così. (AIM)*

b. mít veliké oči: avere occhi grandi (1)

c. s velkýma očima: dagli occhi grandi

9. lidské oko

a. occhio umano

b. viditelný pro lidské oko: visibile a occhio nudo

10. černé oči: **occhi neri** (pouze plurál)

11. levé oko: **occhio sinistro** (pouze singulár)

12. pravé oko: **occhio destro** (pouze singulár)

13. přimhouřené oči: **occhi socchiusi** (pouze plurál)

14. vytřeštěné oči: **occhi spalancati/sgranati/sbarrati** (pouze plurál)

s vytřeštěnýma očima: con gli occhi spalancati/sgranati/sbarrati

15. šedé oči: **occhi grigi** (pouze plurál)

---

¹¹² Použité příklady takto označeny byly vyhledány v korpusu Araneum Italicum Maius

16. pouhé oko

(viditelný/pozorovatelný) **pouhým okem: (visibile/osservabile) a occhio nudo** (pouze sg)

17. přivřené oči: occhi socchiusi/semichiusi (pouze plurál)

s přivřenýma očima: con gli occhi socchiusi/semichiusi

18. zarudlé oči: occhi rossi/arrossati (pouze plurál)

19. smutné oči: occhi tristi (pouze plurál)

se smutnýma očima: con gli/dagli occhi tristi

20. červené oči: occhi rossi (pouze plurál)

21. zavázané oči (pouze plurál)

a. occhi bendati (dle významu 1)

b. přen. occhi bendati

*Leggere la mente per trovare la via, per rispondere con cenni mansueti all'inquietudine della vita che non risplende negli **occhi bendati** dall'infelicità. (AIM)*

c. se zavázanýma očima

- **con gli occhi bendati (1)**

- *přen.* **con gli occhi bendati**

22. unavené oči: occhi stanchi (pouze plurál)

mít unavené oči od čtení: A forza di leggere mi si sono stancati gli occhi. (Lingea)

23. volské oko:

a. pokrm z vajec: uovo al tegamino/fritto; přen. uovo all'occhio di bue (3)

b. tech. typ kamery: occhio di bue (3)

*Si cominciò con l'ospite più illustre, Bruce Springsteen. Senza orchestra, accompagnandosi solo con chitarra e armonica il Boss esegue The Ghost Of Tom Joad e come spesso accade alle grandi star americane è pieno di pretese: vuole cantare per primo e che il presentatore non resti sul palco, vuole essere inquadrato solo in primo piano illuminato da un **occhio di bue**. (AIM)*

c. typ lidských očí: occhi bovini (pouze plurál) (1)

*Anch'essa lo rimirava come spaurita, o interdetta, con grandi **occhi bovini** in una pallida faccia dipinta; tra le mani stringeva un pacco vuoto e una borsetta. (AIM)*

24. vykulené oči (pouze plurál)

s vykulenýma očima: con gli occhi sgranati/sbarrati/spalancati/fuori dalle orbite/stralunati

*I on zíral **vykulenýma očima** na grafy před sebou. Guardò a sua volta la registrazione, **con occhi stralunati**.*

25. krásné + nejkrásnější oči (pouze plurál)

a. **begli occhi**

b. **nejkrásnější oči: gli occhi più belli**

26. skleněné oko

a. **occhio di vetro**

b. *přen.* **occhi lucidi /vitrei** (následkem požití alkoholu, při teplotě, ...) (pouze pl.)

*"Lo credo" diss'ella guardando diritto avanti a sè con gli **occhi vitrei**. (AIM)*

27. jiné oči:

přen. **jinýma očima: in un altro modo/con altri occhi/con occhi nuovi**

28. kočičí oči: occhi di/da gatto (pouze plurál)

29. žluté oči: occhi gialli (pouze plurál)

30. kuří oko

a. **callo, occhio di pernice/pollino** (3)

b. *přen.* **šlápnout na kuří oko: pestare i calli**, ale většinou vyjádřeno jinak: **infastidire/offendere qc**

*Budeme si muset **šlapat vzájemně na kuří oka**. Non dobbiamo **pestarci i calli** uno con l'altro.*

31. rybí oko

a. *tech.* **typ objektivu: lente/obiettivo a occhio di pesce** (3)

*Oggi recensiamo il comparto fotografico di Nexus 4 FishEye. Ebbene sì, non solo iPhone, iPad o Galaxy S3 o S4 possono beneficiare di questa particolare **lente ad "occhio di pesce"**. (AIM)*

b. **oko ryby: occhio di pesce** (1)

c. **typ lidských očí: occhi di/da pesce** (pouze plurál) (1)

*Zaklínači stačil jediný pohled na malé, úzké ruce v krátkých, černých bezprstých rukavicích, na bledé, **rybí oči**, na meč, na rukojeti dýk, trčících z opasku a z holínky levé boty. Allo strigo bastò uno sguardo alle mani piccole e sottili nei corti guanti neri senza le dita, agli **occhi** slavati **da pesce**, alla spada, ai manici dei pugnali che spuntavano dalla cintura e dal gambale dello stivale sinistro.*

32. světlé oči: **occhi chiari** (pouze plurál)

33. jasné oči: **occhi luminosi chiari/limpidi** (pouze plurál)

*Jeho obvykle **jasné** oči byly zakalené. I suoi occhi, di solito **limpidi**, erano velati.*

34. vypoulené oči: **occhi sporgenti/strabuzzati/sbarrati** (pouze plurál)

s vypoulenýma očima: dagli / con gli occhi sgranati/sporgenti/strabuzzati/sbarrati

35. rozzárené oči: **occhi che brillano/luccicano; occhi raggianti** (pouze plurál)

36. prázdné oči: **occhi vuoti/sguardo vuoto** (pouze plurál)

37. sklopené oči: **occhi bassi/abbassati** (pouze plurál)

se sklopenýma očima: a/con gli occhi bassi; a testa bassa

38. šikmé oči: **occhi a mandorla** (pouze plurál)

39. planoucí oči: **occhi lucenti/ardenti/accesi/di**

fuoco/fiammeggianti/lampeggianti/infiammati (pouze plurál)

s planoucíma očima: con gli occhi ardenti/di fuoco/fiammeggianti/infiammati

40. dětské oči: **occhi di bambino/fanciulleschi/infantili** (pouze plurál)

Osserva lo spettacolo con occhi da bambino, e lo trova addirittura bello! (AIM)

41. uslzené oči: **occhi pieni/inondati di lacrime; acquosi** (pouze plurál)

*[...] měl **uslzené oči** a napjatý zlý výraz, ale možná to bylo jen nervovým vypětím, které zakoušel. [...] aveva **gli occhi acquosi** e un'espressione tesa, cattiva, o forse era la tensione nervosa che doveva provare.*

42. temné oči: **occhi scuri/cupi** (pouze plurál)

43. nové oči (pouze plurál)

a. *přen.* **occhi nuovi/diversi; altri occhi**

b. *přen.* **vidět/dívat se novýma očima**: guardare con gli occhi nuovi

*Tak se stalo, že se mé srdce probudilo jako z dlouhého snu a odvrhlo město Achetaton a **hleděl jsem na vše novými očima** – a nic již nebylo dobré, co jsem kolem sebe viděl. Così il mio cuore si risvegliò finalmente dal suo lungo sonno, e ripudiò la città di Akhetaton. Mi **guardai** intorno con **occhi nuovi**, e nulla di quello che vidi era buono.*

44. kulaté oči: **occhi tondi/rotondi** (pouze plurál)

45. pronikavé oči: **occhi penetranti** (pouze plurál)

46. zářící oči: **occhi luminosi/brillanti/scintillanti/lucenti** (pouze plurál)

47. bystré oči: **occhi penetranti/acuti/svelti/svegli/intelligenti** (pouze plurál)

48. mandlové oči: **occhi a mandorla** (pouze plurál)

49. zapadlé oči: **occhi infossati** (pouze plurál)

50. vyvalené oči: **occhi sbarrati/fuori dalle orbite/sgranati/sporgenti/spalancati** (pl.)

51. zlaté oči: **occhi d'oro/aurei/d'ambra** (pouze plurál) (1)

*Upřel na ně velké, **zlaté oči**, rozepjal široká, blanitá a zlatá křídla a znehybněl. Guardandoli coi grandi **occhi aurei**, il drago spiegò le ampie ali dorate da pipistrello e rimase immobile, facendosi ammirare.*

52. rozevřené oči (pouze plurál)

a. **occhi spalancati/sgranati/sbarrati**

b. **široce rozevřené oči = beze změny: occhi spalancati/sgranati/sbarrati**

SLOVO

Možné významy hesla SLOVO dle Slovníku spisovného jazyka českého¹¹³:

1. sled hlásek (zř. jen jedna hláska), které tvoří v jazyce ustálený a ve větě přemístitelný celek mající zřejmý význam věcný i mluvnický
2. (souvislá) řeč, mluva, mluvení, hovor
3. projev (zvl. v něj. shromáždění); možnost, oprávnění k němu
4. projev spojený s uplatněním vlivu jeho původce (např. rada, přímluva, domluva, rozkaz, rozhodnutí apod.)
5. (čestné) slovo - (závazný) slib, (závazné) ujištění
6. slova jako textový podklad hudební skladby, písň, melodie; text
7. ve spojení *na slovo vzatý*: znamenitý, vynikající (ve svém oboru), proslulý, známý
8. v názvech časopisů apod.

1. jiné slova: **altre parole/altri termini** (pouze plurál)

jinými slovy: in altre parole/in altri termini

2. jediné slovo

a. una (sola) parola (pouze singulár)

b. bez jediného slova: senza dire una parola, senza dire nulla (pouze singulár)

3. poslední slovo

a. ultima parola/parola finale

b. přen. mít poslední slovo: avere l'ultima parola in qc (4)

4. vlastní slovo

a. le sue (stesse) parole/le proprie parole (pouze plurál)

*Jenže pak přišla chvíle, kdy bylo třeba něco říci, a Marii překvapila **vlastní slova**. Finché giunse il momento di dire qualcosa e Maria fu sorpresa **delle sue stesse parole**.*

podle jeho vlastních slov: quanto lui (stesso) aveva detto/affermato; così diceva; secondo le sue stesse parole

říci něco vlastními slovy: dire qc con le mie parole/parole proprie

---

¹¹³ Havránek, Bohuslav (eds). *Slovník spisovného jazyka českého: slovo* [online]. Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR. [cit.30-08-2017]. Dostupné z <http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=slovo>

b. neslyšet vlastního slova: non sentire nulla/non sentire la propria voce (pouze sg)

5. klíčové slovo: **parola chiave**

6. správné slovo: **parola giusta**

najít to správné slovo: trovare la parola giusta

být/nebýt (to) správné slovo: essere/non essere la parola giusta

7. společné slovo: **parolaccia/parola volgare**

8. další slovo: **parole successive/altre parole**

9. dobré + lepší + nejlepší slovo

a. parola buona (4)

*A odnikud **dobrého slova**, stále jen výčitky, zvláště ta nejtrýznivější a nejčastější ze všech, že se při uklízení ztratily spisy. E mai **una parola buona**, soltanto rimproveri, uno in particolare, il più frequente e tormentoso, è quello che durante le pulizie sono andati perduti dei documenti.*

b. lepší slovo: termine migliore/appropriato/più adatto

c. přen. za dobré slovo: per un piatto di lenticchie

*Voi siete un gruppo fazioso, nemici del buon governo, banda di miserabili mercenari, banchieri che scambierebbero il loro Paese con Esau **per un piatto di lenticchie**. (AIM¹¹⁴)*

10. cizí slovo:

a. jaz. parola straniera

b. přen. být cizím slovem pro někoho: essere/costituire un concetto estraneo/ una parola estranea

*Skutečnost, že existuje i mnoho vysokých škol, pro které **je** Boloňský proces ještě **cizím slovem**, nesmí vést k obecně negativnímu posuzování evropských vysokých škol. Il fatto che vi siano anche molte università per le quali il processo di Bologna **costituisce** tuttora **un concetto estraneo** non deve indurre a formulare un giudizio genericamente negativo sulle università europee.*

11. hlavní slovo

a. parola principale

b. mít hlavní slovo: avere ultima parola in qc (pouze singulár) (4), ale většinou vyjádřeno jinak

---

¹¹⁴ Použité příklady takto označeny byly vyhledány v korpusu Araneum Italicum Maius

12. silné slovo: **parola forte/grossa**

13. jednotlivá slova: (singole) **parole/ parole isolate; ogni singola parola**

rozeznat jednotlivá slova: distinguere le parole

14. mluvené slovo:

a. **(mimo obraz): voce fuoricampo** (vždy singulár) (2)

*[...] bastava soffermarsi sulla sceneggiatura, sui gesti portati all'estremo dell'attore Nicola Pianzola, sulla **voce fuoricampo** della regista Anna Dora Dorno. (AIM)*

b. **parola parlata** (vždy singulár) (dle významu 2), často ale vyjádřeno jinak

*La tv "si guarda" anche a patto di non capire. **La parola parlata**, specie se accompagna immagini, non tollera un'alta densità di contenuto. (AIM)*

15. úvodní slovo: **introduzione/parola/frase introduttiva/testo introduttivo**

16. vhodné + nevhodné slovo:

a. **parola adatta/adeguata/giusta**

hledat/najít vhodná slova: cercare/trovare parole adatte

b. **nevhodné slovo: parola inadatta**

17. nové slovo: **parola/termine nuovo**

vkládat nová slova do zákona/nařízení atd.: aggiungere/inserire seguenti termini/seguinte testo/frase etc.

18. velké + větší slovo

a. **grandí parole/parole altisonanti/belle; parolone**

b. *přen.* **mít větší slovo: avere più/maggior voce in qc**

c. *přen.* **dát někomu větší slovo: concedere/dare/conferire più peso/potere/maggior voce a q**

19. čestné slovo: **parola d'onore** (pouze singulár)

Čestné slovo!: *Credimi sulla parola! Giuro sul mio onore! Parola d'onore!*

Dát čestné slovo: dare la parola (d'onore) a q

20. stejné slovo: **la stessa parola**

21. ostré + ostřejší slovo

- a. **parola forte/dura/acre**
- b. **ostřejší slovo: parola più forte**

22. *círk.* Boží slovo: **parola di Dio/del Signore/Divina** (vždy singulár)

23. rozhodující slovo (pouze singulár)

- a. **voce in capitolo** (pouze Linge a AIM), InterCorp **parola chiave**, často ale vyjádřeno jinak: **potere decisionale, primato**, ... (viz. „mít rozhodující slovo“)
- b. *přen.* **mít rozhodující slovo**: v InterCorpu vždy vyjádřeno jinak: **avere il potere decisionale, imporre la propria volontà, decidere, avere il primato su qc; avere voce in capitolo** (pouze AIM)

*Che gli spazi di mediazione sono chiusi, che solo polizia e magistratura **hanno voce in capitolo** sugli sfratti e sul governo dei territori, già lo sapevamo. (AIM)*

24. následující slovo: **seguenti parole/termini; seguente frase**

25. dané slovo (vždy singulár)

- a. **la mia parola/parola data/ promessa (fatta)**
- b. **porušit dané slovo: mancare alla propria parola**

Ujišť'uji tě, že neporuším dané slovo. *Ti assicuro che non mancherò alla parola data.*

Vždy dodrží dané slovo. *Osserva sempre la parola data*

- c. **dodržet dané slovo: mantenere la parola data/ la sua parola**

26. konečné slovo

- a. **l'ultima parola**
- b. *přen.* **mít konečné slovo: avere l'ultima parola in qc**

27. krásné + nejkrásnější slovo:

- a. **bella parola**
- b. **nejkrásnější slova: le parole più belle**

28. podobné slovo: **parola/espressione simile**

29. psané slovo: **scrittura, parola scritta/stampata** (pouze v singuláru) (2)

Psané slovo může přetrvat (a skutečně přetrvává) toho, kdo je použil. La scrittura, invece, può durare (e di solito effettivamente dura) ben più di chi se ne serve.

30. prázdná slova: **parole vuote** (pouze plurál)/**lettera morta**

*Pokud by neměla zajištěny finanční prostředky, šlo by jen o **prázdná slova**. Se non fosse finanziata resterebbe, di fatto, **lettera morta**.*

31. vyřčené + nevyřčené slovo

a. **parola detta/pronunciata**

b. **nevyřčené slovo: parola non detta/muta**

32. vlídné + nevlídné slovo

a. **parola gentile/cortese**

b. **nevlídné slovo: parola cattiva**

33. samotné slovo: **la sola/stessa parola**

*V **samotném slově** nezávislost se skrývá past, synonymum chaosu pro naši Evropu. **La stessa parola** indipendenza è una trappola, un sinonimo di caos per la nostra Europa.*

*Několikrát jsem se na něm snažil vyzvědět, co je to vlastně za nemoc, ale jeho odpovědi byly jen vyhybavé a rozpačité, jako by mu už při **samotném slově** "malomocenství" naskakovala husí kůže. Qualche volta cercai d'interrogarlo sulla natura di quella malattia, ma lui diede risposte evasive e smarrite, come se **la sola parola** «lebbra» bastasse a metterlo a disagio.*

34. pouhá slova: **solo/semplifici parole** (pouze plurál)

35. špatné + nejhorší slovo:

a. **parola sbagliata**

b. **nejhorší slovo: la parola peggiore**